

“Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” ESF projekta identifikācijas Nr. 7.3.1.0/16/I/001

Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 7.3.1. specifiskā atbalsta mērķa „Uzlabot darba drošību, it īpaši bīstamo nozaru uzņēmumos” projekts „Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001)

DARBA APSTĀKĻI UN RISKI LATVIJĀ 2017-2018

Pasūtītājs:

Valsts darba inspekcija

Izpildītājs:

Personu apvienība

SIA “Civitta Latvija”, SIA “GRIF” un UAB “Civitta”

TEMATISKIE PIELIKUMI TEKSTILIZSTRĀDĀJUMU UN APĢĒRBU RAŽOŠANA

Saīsinājumu saraksts

AER	Aroda ekspozīcijas robežvērtība
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
DAL	Darba aizsardzības likums
NACE	Saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija
NG	Nelaiemes gadījums
RSU DDVVI	Rīgas Stradiņa universitātes aģentūra Darba drošības un vides veselības institūts
VDI	Valsts darba inspekcija

Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozare

Kas ir tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana?

Ar apzīmējumu “tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana” saprot apstrādes rūpniecības (C) uzņēmumus atbilstoši Saimniecisko darbību statistiskajai klasifikācijai (turpmāk – NACE) un šajā pielikumā analizēti saskaņā ar NACE klasifikatora 2.redakciju, kas stājās spēkā 2008.gada 1.janvārī:

C APSTRĀDES RŪPNIECĪBA

13 Tekstilizstrādājumu ražošana

13.1 Tekstilšķiedru sagatavošana un vērpšana

13.11 tekstilšķiedru sagatavošana

13.12 dzijas vai diegu vērpšana un ražošana aušanai vai šūšanai, tirdzniecībai vai turpmākai apstrādei

13.13 papīra dzijas ražošana

13.2 Tekstilmateriālu aušana

13.20 Tekstilmateriālu aušana

13.3 Tekstilmateriālu apdare

13.30 Tekstilmateriālu apdare

13.9 Pārējo tekstilizstrādājumu ražošana

13.91 Adīto un tamborēto audumu ražošana

13.92 Gatavo tekstilizstrādājumu ražošana, izņemot apģērbu

13.93 Paklāju un grīdsegu ražošana

13.94 Tauvu, virvju, auklu un tīklu ražošana

13.95 Neaustu drānu un to izstrādājumu ražošana, izņemot apģērbu

13.96 Tehniski un rūpnieciski izmantojamu tekstilmateriālu ražošana

13.99 Citur neklasificētu tekstilizstrādājumu ražošana

14 Apģērbu ražošana

14.1 Apģērbu ražošana, izņemot kažokādu apģērbu

14.12 Darba apģērbu ražošana

14.13 Pārējo virsdrēbju ražošana

14.14 Apakšveļas ražošana

14.19 Cita veida apģērbu un apģērbu piederumu ražošana

14.2 Kažokādu izstrādājumu ražošana

14.20 Kažokādu izstrādājumu ražošana

14.3 Trikotāžas izstrādājumu ražošana

14.31 Trikotāžas zeķu ražošana

14.39 Pārējo trikotāžas izstrādājumu ražošana [7, 8]

Tekstilizstrādājumu ražošanas nozare ir daudzveidīga, un iekļauj tādus apstrādes procesus kā tekstilšķiedru sagatavošana un vērpšana, tekstilmateriālu aušana un apdare, apģērbu un apavu ražošana, āduniecība un apstrāde, kažokādu apstrāde un krāsošana, interjera priekšmetu, saimniecības un modes preču modelēšana

un dizains, jaunu rūpniecības produktu paraugu un specifikāciju izveide, grafisko dizaineru pakalpojumi, kā arī zābaku, kurpju, ceļojuma piederumu un tamlīdzīgu izstrādājumu remonts [9]. Tātad tekstilizstrādājumu nozare ietver dažādas profesijas, piemēram, šūšanas vai apdares tehnologs, vērpējs, audējs, piegriezējs, drēbnieks, apģērbu modelētājs, iekārtu operators, apavu izgatavotājs vai labotājs, krāsvielu ķīmiķis, apģērbu ražošanas inženieris u.c. profesijas [8, 9].

Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē biežāk sastopamie riska faktori

Nozīmīgākie darba vides riska faktori tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē ir:

- **troksnis** – no dažādām iekārtām (aušanas stelles, kāršanas iekārtas, adīšanas iekārtas), kas var izraisīt vājdzirdību;
- **vibrācija** – no dažādām iekārtām (gan visa ķermeņa vibrācija, gan plaukstas-rokas vibrācija), kas negatīvi ietekmē rokas locītavas un mugurkaulu un var izraisīt tādas arodslimības kā karpālā kanāla sindroms, kā arī dažādus mugurkaula traucējumus;
- **putekļi** (kokvilnas, lina, vilnas, abraziļi, citu šķiedru putekļi) un **ķīmiskas vielas** (krāsas, šķīdinātāji, sārmu balinātāji u.c. ķīmiskas vielas) – kas rodas no apstrādājamām izejvielām un materiāliem un var izraisīt dažādus plaušu bojājumus vai negatīvi ietekmēt nervu sistēmu, aknas un nieres;
- **apgaismojums** – nepietiekams vai pārāk spilgts, kas var radīt paaugstinātu redzes sasprindzinājumu un nelaimes gadījumu risku, kā arī veicināt mugurkaula bojājumu veidošanos;
- **ergonomiskie faktori** – piemēram, darbs piespiedu pozā (stāvus, sēdus, paceltas kājas uz pedāļiem, ķermeņa augšdaļas regulāra pagriešana), monotons darbs, smagu priekšmetu pārvietošana, kas var izraisīt dažādus veselības traucējumus mugurai, locītavām, saitēm un muskuļiem;
- **nelaimes gadījumu risks** – iespēja gūt dažāda veida savainojumus, lietojot rokas instrumentus un veicot šūšanas darbus, pārvietojoties ražošanas telpās, pārvietojot izejmateriālus vai gatavo produkciju;
- **psiholoģiskie riska faktori** – piemēram, augsta prasība darba izpildei, laika trūkums un darba organizācija (maiņu, virsstundu darbs), kā arī monotons darba ritms;
- **nepiemērots mikroklimats** – nepiemērota temperatūra, gaisa relatīvais mitrums un ventilācija, kas var veicināt dažādu slimību attīstību, piemēram, augšējo elpošanas ceļu slimību, saaukstēšanos, bronhītu u.c. [4, 5].

Normatīvie akti darba vides riska faktoriem tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē

Nav specifisku normatīvo aktu, kas reglamentē darba aizsardzību tieši tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē. Darba aizsardzības prasības šīs nozares uzņēmumos nosaka vispārējie darba aizsardzības normatīvie akti.

Normatīvo aktu prasību novērtējums

Pētījumā izmantoti 2018.gada darba devēju un nodarbināto aptauju dati. Aprakstot un, dinamikā salīdzinot iepriekšējos periodus, izmantoti dati, kas bija pieejami iepriekš veikto pētījumu tematiskajos pielikumos.

Darba devēju aptauja

2018.gadā darba devēju aptaujas ietvaros tika aptaujāti 49 respondenti no uzņēmumiem, kas darbojas tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē (nozarē: 2013. un 2010.gadā – 51; kopumā no visām tautsaimniecības nozarēm: 2018.gadā – 1081; 2013. un 2010.gadā – 1044), kas 2018.gadā pēc svēršanas izlasē sastādīja 1,2% (2013.gadā – 4,9%, 2010.gadā – 4,9%).

Darba devējiem aptaujas ietvaros tika lūgts novērtēt 10 punktu skalā, cik lielā mērā uzņēmuma darba vide atbilst Darba aizsardzības likuma (turpmāk – DAL) prasībām. Šajā skalā 1 nozīmē “nepavisam neatbilst”, bet 10 – “atbilst pilnībā”. 2018.gadā vidējais rezultāts Latvijas uzņēmumos bija 8,7, bet darba devēji tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozares uzņēmumos darba vidi novērtēja nedaudz zemāk – 8,6 (nozarē: 2013.gadā – 8,2, 2010.gadā – 7,7; vidēji Latvijā: 2013.gadā – 8,4, 2010.gadā – 7,9), kas ir augstākais novērtējums dinamikā. 2018.gadā vērtējumu procentuālais sadalījums bija šāds:

- ar 9-10 punktiem savu uzņēmumu bija vērtējuši 54,1% (2013.gadā – 44,8%, 2010.gadā – 29,3%);
- ar 7-8 punktiem – 36,4% (2013.gadā – 33,7%, 2010.gadā – 50,2%);
- ar 5-6 punktiem – 6,5% (2013.gadā – 16,7%, 2010.gadā – 14,3%);
- ar 3-4 punktiem – 0,8% (2013.gadā – 0,0%, 2010.gadā – 0,6%);
- 1-2 punktus uzņēmumam neviens no darba devējiem (2013.gadā – 0,0%).

Salīdzinot ar 2013.gada darba devēju aptaujas atbildēm, 2018.gadā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē bija palielinājies darba devēju īpatsvars, kuri uzņēmuma darba vides atbilstību darba aizsardzības likuma prasībām vērtē ar 7-10 punktiem – 90,6% (2013.gadā – 78,5%). Šādi rādītāji ļauj secināt, ka nozares darba devējiem palielinās pārliecība par darba aizsardzības prasību atbilstību uzņēmumos, tomēr, kā liecina 2018.gada aptauju rezultāti kopumā, daudzos nozares uzņēmumos darba aizsardzības prasības vēl joprojām neatbilst normatīvo aktu prasībām.

Nodarbināto aptauja

2018.gadā nodarbināto aptaujas ietvaros tika aptaujāti 31 respondents no uzņēmumiem, kas darbojas tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē (nozarē: 2013.gadā – 44, 2010.gadā – 47; kopumā: 2018.gadā – 2502, 2013.gadā – 2383, 2010.gadā – 2378 respondenti), kas pēc svēršanas izlasē sastādīja 1,2% (2013.gadā – 1,8%, 2010.gadā – 2,0%).

Nodarbinātajiem aptaujas laikā tika lūgts novērtēt 10 punktu skalā, cik lielā mērā uzņēmumā (iestādē), kurā viņi strādā, tiek ievērotas darba aizsardzības prasības. Šajā skalā 1 nozīmē “nemaz netiek ievērotas”, bet 10 – “tiek ievērotas pilnībā”. 2018.gadā vidējais vērtējums, ko sniedza visu tautsaimniecības nozaru pārstāvji, bija 8,7, bet nodarbinātie tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozares uzņēmumos darba aizsardzības prasību ievērošanu novērtēja tikai nedaudz sliktāk – ar 8,5 (nozarē: 2013.gadā – 8,6, 2010.gadā – 7,7; vidēji Latvijā: 2013.gadā – 8,5, 2010.gadā – 8,2). Šo vērtējumu procentuālais sadalījums tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē 2018.gadā bija šāds:

- ar 9-10 punktiem uzņēmumu, kurā viņi strādā, bija vērtējuši 60,3% respondentu (2013.gadā – 60,9%, 2010.gadā – 40,5%);
- ar 7-8 punktiem – 35,3% (2013.gadā – 23,0%, 2010.gadā – 34,8%);
- ar 1-6 punktiem – 0,0% (ar 5-6 punktiem – 2013.gadā – 11,2%, 2010.gadā – 16,7%; ar 3-4 punktiem – 2013.gadā – 2,5%, 2010.gadā – 6,0%; ar 1-2 punktiem 2013.gadā – 2,5%, 2010.gadā – 1,8%).

Salīdzinot ar nodarbināto atbildēm 2013.gada aptaujā, 2018.gadā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē ievērojami palielinājies nodarbināto īpatsvars, kas savas darba vietas (uzņēmuma) atbilstību darba aizsardzības likuma prasībām vērtē ar 7-10 punktiem – 95,8% (2013.gadā – 83,9%). Turklāt 2018.gadā nodarbinātie darba vides atbilstību darba aizsardzības prasībām novērtēja augstāk nekā darba devēji.

Darba vides riska faktoru izplatība tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē

Darba devēju aptauja

2018.gadā 61,7% darba devēju no tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozares uzņēmumiem apgalvoja, ka nekas netraucē veikt nepieciešamos darba aizsardzības pasākumus (nozarē: 2013.gadā – 41,3%, 2010.gadā – 50,4%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 59,5%, 2013.gadā – 59,9%, 2010.gadā – 50,4%), bet 29,7% nozares darba devēju atzina, ka uzņēmumos ir kādi kavēkļi, kas traucē veikt nepieciešamos darba aizsardzības pasākumus (nozarē: 2013.gadā – 52,5%, 2010.gadā – 49,6%). 2018.gadā biežāk minētie kavēkļi tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē bija:

- līdzekļu trūkums – 13,8% (nozarē: 2013.gadā – 33,3%, 2010.gadā – 36,2%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 11,7%, 2013.gadā – 15,4%, 2010.gadā – 25,9%);
- laika trūkums – 8,6% (nozarē: 2013.gadā – 4,1%, 2010.gadā – 3,3%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 12,9%, 2013.gadā – 15,4%, 2010.gadā – 7,3%);
- informācijas trūkums, prasību nezināšana – 6,5% (vidēji Latvijā: 2018.gadā – 6,4%);
- kvalificētu darba aizsardzības speciālistu trūkums – 2,9% (vidēji Latvijā: 2018.gadā – 2,7%);
- darba aizsardzības prasību sarežģītība – 2,2% (nozarē: 2013.gadā – 0%, 2010.gadā – 3,3%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 2,6%, 2013.gadā – 2,8%, 2010.gadā – 1,9%).

2018.gadā neviens darba devējs tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē kā traucēkli nenorādīja to, ka darba aizsardzības prasības ir nekonkrētas un nesaprotamas (vidēji Latvijā: 2018.gadā – 2,1%), un ka darba aizsardzības ir nepamatotas (nozarē: 2013.gadā – 0%, 2010.gadā – 1,7%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 1,5%, 2013.gadā – 2,7%, 2010.gadā – 4,1%). Kopumā ievērojami retāk nekā 2013.gadā darba devēji tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē pieminējuši līdzekļu trūkumu, bet biežāk – laika trūkumu. Lai gan šādi rādītāji būtu vērtējami pozitīvi, analizējot 2018.gada aptaujas datus kopumā, var secināt, ka darba aizsardzības pasākumi daudzos tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas uzņēmumos ir nepietiekami.

Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē 54,9% uzņēmumu vadītāju apgalvoja, ka darba aizsardzības speciālista pienākumus uzņēmumā veic pats darba devējs (nozarē: 2013.gadā – 62,0%, 2010.gadā – 64,8%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 48,2%, 2013.gadā – 61,8%, 2010.gadā – 55,8%). Turklāt 54,4% no viņiem nebija ieguvis ne augstāko profesionālo, ne profesionālās pilnveides izglītību darba aizsardzībā (nozarē: 2013.gadā – 53,5%, 2010.gadā – 57,7%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 36,6%, 2013.gadā – 52,6%, 2010.gadā – 54,5%). Savukārt 7,1% uzņēmumu vadītāju norādīja, ka uzņēmumā norīkots darba aizsardzības speciālists (nozarē: 2013.gadā – 15,6%, 2010.gadā – 9,3%, vidēji Latvijā: 2018.gadā – 21,3%, 2013.gadā – 17,1%, 2010.gadā – 24,1%), bet neviens uzņēmuma vadītājs neatzina, ka uzņēmumā strādā vairāki darba aizsardzības speciālisti un/vai ir izveidota darba aizsardzības daļa (nozarē: 2013.gadā – 0,1%, 2010.gadā – 2,8%, vidēji Latvijā: 2018.gadā – 1,5%, 2013.gadā – 1,0%, 2010.gadā – 1,3%).

24,9% uzņēmumu vadītāju apgalvoja, ka uzņēmumam ir noslēgts līgums ar kompetento speciālistu darba aizsardzībā (nozarē: 2013.gadā – 14,5%, 2010.gadā – 17,4%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 14,3%, 2013.gadā – 9,0%, 2010.gadā – 8,5%), bet 13,6% uzņēmumu ir noslēgts līgums ar kompetento institūciju darba aizsardzībā (2013.gadā – 8,5%, 2010.gadā – 4,3%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 11,0%, 2013.gadā – 8,0%, 2010.gadā – 7,4%). Taču 4,6% respondentu norādīja, ka viņiem nav darba aizsardzības speciālistu (nozarē: 2013.gadā – 2,5%, 2010.gadā – 5,3%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 7,3%, 2013.gadā – 9,2%, 2010.gadā – 7,8%). Jāuzsver, ka daudzos tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas uzņēmumos darba aizsardzības speciālistu izvēle ir neatbilstoša normatīvo aktu prasībām. Tā kā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana ir viena no bīstamajām nozarēm, tad atbilstoši uzņēmuma lielumam uzņēmumam ir jāpiesaista kompetenta institūcija vai jānorīko darba aizsardzības speciālists, kas ir ieguvis atbilstošu izglītību. Nozares uzņēmumiem, kuros ir 5 vai mazāk

nodarbināto, iespējams piesaistīt arī kompetentus speciālistus darba aizsardzībā, un 2018.gadā 78,0% aptaujāto uzņēmumu, kuros tiek izmantoti kompetento speciālistu pakalpojumi, atbilda šim nosacījumam [6].

Atbilstoši 2018.gada darba devēju aptaujas rezultātiem pēdējā gada laikā darba vides riska novērtējums nebija veikts 57,5% tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas uzņēmumu (nozārē: 2013.gadā – 40,4%, 2010.gadā – 69,2%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 38,0%, 2013.gadā – 48,6%, 2010.gadā – 50,5%). Savukārt 9,0% uzņēmumu darba vides riska novērtējums bija daļēji veikts (nozārē: 2013.gadā – 10,2%, 2010.gadā – 20,4%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 9,0%, 2013.gadā – 18,8%, 2010.gadā – 15,3%), bet pilnībā veikts 31,4% uzņēmumu (nozārē: 2013.gadā – 45,6%, 2010.gada: 9,2%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 41,9%, 2013.gadā – 28,5%, 2010.gadā – 31,4%). Salīdzinot, 2018.gadā darba devēji tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas uzņēmumos ievērojami retāk nekā 2013.gadā un retāk nekā vidēji Latvijā norādīja, ka darba vides novērtējums ir pilnībā veikts. Šie rezultāti norāda uz darba devēju izpratnes trūkumu, jo viņi norādījuši, ka darba aizsardzības pasākumu īstenošanai traucēkļu nav, tomēr vienlaikus tie netiek veikti (piemēram, darba vides riska novērtējums). Tas varētu būt saistīts ar to, ka šajā nozarē ir zemāks nelaimes gadījumu skaits, kādēļ darba devēji nozari un apstākļus tajā uzskata par drošiem. Tomēr nozarē ir viens no augstākajiem pirmreizēji reģistrēto arodslimnieku apjomiem starp visām nozarēm, kas norāda uz būtiskām darba vides problēmām. Tādēļ, veidojot komunikāciju ar šīs nozares darba devējiem, nepieciešams uzsvērt tieši arodslimību ietekmi uz nodarbināto veselību un sekojoši arī uz produktivitāti, tādējādi motivējot veikt nepieciešamos darba aizsardzības pasākumus.

Atbilstoši 2018.gada darba devēju aptaujas rezultātiem tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas uzņēmumos, kuros pēdējā gada laikā bija veikts (pilnībā vai daļēji) darba vides riska novērtējums, to veica:

- kompetentais speciālists darba aizsardzībā – 56,2% (nozārē: 2013.gadā – 28,7%, 2010.gadā – 31,0%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 28,8%, 2013.gadā – 22,5%, 2010.gadā – 19,8%);
- pats darba devējs – 39,1% (nozārē: 2013.gadā – 43,1%, 2010.gadā – 43,2%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 39,0%, 2013.gadā – 48,6%, 2010.gadā – 51,2%);
- darba aizsardzības speciālisti – 8,9% (nozārē: 2013.gadā – 27,3%, 2010.gadā – 18,3%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 23,9%, 2013.gadā – 33,4%, 2010.gadā – 35,1%);
- kompetentā institūcija – 7,0% (nozārē: 2013.gadā – 15,1%, 2010.gadā – 21,8%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 10,2%, 2013.gadā – 14,0%, 2010.gadā – 21,5%).

Analizējot datus, 7 no 12 nozares darba devējiem, kuri apgalvoja, ka darba vides riska novērtējumu veica kompetentais speciālists darba aizsardzībā, pārstāvēja uzņēmumus, kuros ir vairāk nekā 5 nodarbinātie, kas ir neatbilstoši normatīvo aktu prasībām. Tā kā 2018.gadā darba vides riska novērtējumu tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas uzņēmumos visbiežāk veica kompetenti speciālisti vai darba devēji, kuriem, kā iepriekš tika noskaidrots, bieži nav nepieciešamo pamazināšanu darba aizsardzībā, veicot apsekojumus šīs nozares uzņēmumos, VDI būtu jāpievērš pastiprināta uzmanība darba aizsardzības organizācijai un atbilstībai tajos.

Aptaujas ietvaros darba devējiem, kas apgalvoja, ka uzņēmumam ir noslēgts līgums ar kompetentajiem speciālistiem un institūcijām, tika lūgts precizēt, kādus pakalpojumus viņi ir saņēmuši (1. tabula).

1. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuru pārstāvētie uzņēmumi/iestādes ir saņēmuši pakalpojumus no kompetentajām institūcijām vai speciālistiem tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē un vidēji Latvijā, %

Pakalpojums	2010		2013		2018	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Darba vides riska novērtējums	97,3 (1)	78,6	84,8 (5)	79,1	92,6 (1)	83,8

Pakalpojums	2010		2013		2018	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Palīdzība nodarbināto instruktāžā un apmācībā	39,1 (6)	81	93,5 (4)	78,8	79,5 (2)	74,2
Darba aizsardzības instrukciju izstrāde	55,2 (5)	83,8	93,5 (2)	86,5	73,9 (3)	75,0
Padomi nepieciešamajiem preventīvajiem (profilaktiskajiem) pasākumiem	65,8 (3)	73,5	94,8 (1)	66,9	62,7 (4)	61,0
Laboratorisko mērījumu veikšana	3,9 (10)	18,5	50,0 (9)	35,7	51,0 (5)	28,1
Padomi darba aprīkojuma izvēlē un lietošanā	1,2 (11)	35,7	49,4 (10)	40,7	45,4 (6)	36,7
Darba vides iekšējā uzraudzība (piemēram, kompetenta institūcija vai speciālists uzrauga, lai darba vide uzņēmumā tiek nepārtraukti uzlabota)	67,3 (2)	63,4	76,1 (6)	62,8	39,7 (7)	59,5
Padomi vispārējos arodveselības aprūpes un darba aizsardzības jautājumos	57,8 (4)	59,2	93,5 (3)	56,7	39,7 (7)	37,0
Padomi nodarbināto veselības veicināšanas jomā	*	*	*	*	34,7 (8)	24,6
Padomi darba apgērba un individuālās aizsardzības līdzekļu izvēlē	20,8 (7)	40,6	58,3 (8)	39,8	28,1 (9)	30,8
Nodarbināto veselības pārbaužu organizācija	5,1 (9)	33,4	69,1 (7)	49,9	22,9 (10)	31,2
Atzinums par neatbilstībām darba aizsardzības tiesību aktu prasībām	15,5 (8)	29,1	16,7 (11)	34,3	17,8 (11)	20,1

Piezīmes:

* – šāds atbildes variants nebija iekļauts anketā;

** – iekavās norādīta dotā pakalpojuma pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

nozarē, 2018.gadā n=20, 2013. un 2010.gadā n=12;

visi respondenti, 2018.gadā n=348, 2013.gadā n=244, 2010.gadā n=217

Avots: darba devēju aptauja

2018.gadā tekstilizstrādājumu un apgērbu ražošanas nozarē darba devēji visbiežāk norādīja, ka izmantoti tādi pakalpojumi kā darba vides riska novērtējums un palīdzība nodarbināto instruktāžā un apmācībā, kas pieminēti biežāk nekā vidēji Latvijā, kā arī darba aizsardzības instrukciju izstrāde, kas pieminēta retāk nekā vidēji Latvijā. Salīdzinot ar 2013.gada aptauju rezultātiem, 2018.gadā lielākā daļa pakalpojumu izmantoti retāk nekā 2013.gadā, izņemot darba vides riska novērtējumu, laboratorisko mērījumu veikšanu un atzinumu par

neatbilstībām darba aizsardzības tiesību aktu prasībām. Savukārt ievērojami retāk (par vismaz 30 procentpunktiem) nekā 2013.gadā izmantoti tādi pakalpojumi kā padomi vispārējos arodveselības aprūpes un darba aizsardzības jautājumos, nodarbināto veselības pārbaūžu organizācija, padomi nepieciešamajiem preventīvajiem (profilaktiskajiem) pasākumiem un darba vides iekšējā uzraudzība (1. tabula). Kopumā, lai gan darba devēji biežāk nekā 2013.gadā norādīja, ka uzņēmumam ir noslēgts līgums ar kompetento speciālistu vai institūciju, galvenokārt tika izmantoti tādi pakalpojumi kā darba vides riska novērtējums.

Atbilstoši darba devēju atbildēm 2018.gadā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē darba vides riska novērtējumā piedalījās arī:

- nodarbināto uzticības personas – 30,1% (nozarē: 2013.gadā – 6,7%, 2010.gadā – 0,8%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 19,4%, 2013.gadā – 8,0%, 2010.gadā – 7,1%);
- konkrētais nodarbinātais, kurš strādā attiecīgajā darba vietā – 17,8% (nozarē: 2013.gadā – 26,3%, 2010.gadā – 33,5%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 28,0%, 2013.gadā – 32,8%, 2010.gadā – 33,1%);
- gan konkrētais nodarbinātais, gan uzticības personas – 10,7% (nozarē: 2013.gadā – 4,4%, 2010.gadā – 1,1%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 3,9%, 2013.gadā – 15,8%, 2010.gadā – 6,6%).

Kopumā, 2018.gadā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē biežāk nekā vidēji Latvijā un iepriekšējos aptauju gados darba devēji norādīja, ka darba vides risku novērtēšanā iesaistītas uzticības personas, bet retāk – nodarbinātie. Nodarbināto iesaistīšana šajā procesā ir obligāta, jo viņi labāk pārzina konkrēto darba vietu, kas savukārt palīdz veidot kvalitatīvu darba vides novērtējumu un preventīvo pasākumu plānu, tādēļ šādi rādītāji nozarē vērtējami pozitīvi.

2018.gadā 53,8% tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozares uzņēmumu, kuros tika veikts darba vides riska novērtējums, bija sastādīti preventīvo pasākumu plāns darba vides uzlabošanai un risku samazināšanai, kas ir retāk nekā vidēji valstī un retāk nekā 2013.gadā (nozarē: 2013.gadā – 71,6%, 2010.gadā – 33,8%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 67,7%, 2013.gadā – 62,0%, 2010.gadā – 64,7%). Ņemot vērā zemos darba vides riska novērtējuma izpildes un preventīvo plānu izveides rādītājus, kā arī bieži vien nepiemērotu darba aizsardzības sistēmas organizāciju nozarē (piemēram, darba devēji bez atbilstošas izglītības), jāsecina, ka tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē vērojamas daudzas neatbilstības normatīvo aktu prasībām.

2018.gadā 36,6% darba devēju no tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas uzņēmumiem apgalvoja, ka neviens no uzņēmumā nodarbinātajiem nav pakļauts kaitīgiem darba vides riska faktoriem (nozarē: 2013.gadā – 40,8%, 2010.gadā – 35,2%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 28,0%, 2013.gadā – 37,5%, 2010.gadā – 24,0), kamēr 44,3% uzņēmumu vadītāju apgalvoja, ka 100% nodarbināto ir pakļauti šiem riska faktoriem (2018.gadā – 42,9% pret 44,1% vidēji Latvijā; 2013.gadā – 17,4% pret 17,5% vidēji Latvijā; 2010.gadā – 27,1% pret 30,8% vidēji Latvijā). Lai gan, salīdzinot ar 2013.gada aptaujas rezultātiem, rādītāji tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē ir nedaudz uzlabojušies, vēl joprojām liela daļa darba devēju uzskatīja, ka neviens no nodarbinātajiem nav pakļauts kaitīgiem darba vides riska faktoriem, kas liecina, ka darba devējiem trūkst izpratnes par darba aizsardzības jautājumiem.

Darba devēju aptaujas ietvaros tika uzdots jautājums par dažādu darba vides risku izplatību uzņēmumā (2. tabula).

2. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuru uzņēmumos/iestādēs darbinieki ir pakļauti darba vides riska faktoriem tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē un vidēji Latvijā, %

Darba vides riska faktors	2010		2013		2018	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieku Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, u.tml.	*	*	*	*	74,2 (1)	75,8
Darbs piespiedu pozā (piemēram, stāvus, sēdus, t.sk. neērtā pozā)	50,8 (1)	48,4	52,3 (2)	41,5	71,4 (2)	67,5
Vienveidīgas kustības (piemēram, plaukstu locītavā vai plecos)	49,6 (2)	41,8	61,7 (1)	36	69,8 (3)	55,6
Darbs ar datoru (vismaz 2 stundas dienā)	40,6 (4)	75,4	28,6 (11)	70,3	67,7 (4)	59,9
Laika trūkums	22,3 (8)	38,4	34,3 (7)	33,5	59,5 (5)	39,1
Summētais darba laiks (katru dienu citādāks darba laiks, kopumā nedrīkst pārsniegt 56 stundas nedēļā)	30,9 (5)	43,7	39,3 (4)	42,2	42,9 (6)	42,2
Darbs ar aprīkojumu (piemēram, slīpmašīnas, frēzes)	49,1 (3)	33,4	38,3 (5)	22,6	39,3 (7)	22,4
Distances darbs, teledarbs (darbs, kas netiek veikts tiešajā darba vietā, bet gan citur (piemēram, mājās), brīvs darba režīms, kad nodarbinātais veic darba pienākumus, kad un kur grib, galvenokārt darbs pie datora)	21,4 (10)	28,8	10,8 (15)	37,8	35,8 (8)	29,2
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām, ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu	18,8 (11)	28,2	28,8 (10)	27,5	32,7 (9)	23,9
Izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana	16,9 (12)	28,9	36,7 (6)	23,3	30,9 (10)	32,4
Smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana	21,9 (9)	42,8	13,3 (12)	30,4	30,7 (11)	32,0
Nemaināms darba temps (piemēram, nodarbinātājam ir jāstrādā tādā tempā, kādā to nosaka darba aprīkojums)	27,4 (7)	16,3	46,0 (3)	16,7	23,2 (12)	11,2
Tik skaļš troksnis, ka nākas pacelt balsi, runājot ar cilvēkiem	30,2 (6)	25,4	33,4 (9)	16,2	22,9 (13)	23,3
Vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas u.t.t.	37,1 (14)	29,9	34,2 (8)	19,6	20,0 (14)	35,7

Darba vides riska faktors	2010		2013		2018	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Caurvējš	6,2 (18)	28,5	11,2 (13)	19,1	14,3 (15)	19,8
Virsstundu darbs (strādā ilgāk, nekā ir paredzēts darba līgumā)	3,5 (23)	28,2	6,1 (21)	18,9	14,1 (16)	16,9
Augsta temperatūra, kuras dēļ nodarbinātie svīst pat tad, kad nestrādā	0,2 (30)	9,4	0,0 (30)	6,9	14,0 (17)	11,9
Darbs ar bīstamajām iekārtām (celtņi, lifti, katlu iekārtas, cisternas u.tml.)	7,8 (15)	20,9	7,0 (17)	12,8	12,2 (18)	12,7
Maiņu darbs (darbs maiņās 8 stundas katru dienu)	2,1 (26)	18,5	7,0 (18)	21,6	9,6 (19)	17,3
Pārāk mazs, nevienmērīgi sadalīts apgaismojums	*	*	10,3 (16)	12	8,8 (20)	10,1
Elektromagnētiskā lauka starojums	12,7 (13)	23,6	2,3 (25)	16,9	7,9 (21)	9,0
Zema temperatūra telpās	7,7 (16)	23,3	11,0 (14)	12,2	5,1 (22)	7,7
Nakts darbs (vairāk nekā 2 stundas laikā no 22.00 –6.00)	4,3 (21)	20,7	1,8 (26)	14,4	5,1 (22)	11,4
Ķīmisko vielu uzsūkšanās caur ādu	*	*	1,3 (29)	8,4	4,6 (23)	10,0
Darbs ārā dažādos laika apstākļos (vasarā un ziemā)	5,5 (19)	52,5	6,0 (22)	36,9	3,6 (24)	37,4
Nejonizējošais starojums (ultravioletais, lāzera, infrasarkanais u.tml.)	0,0 (32)	3,9	1,3 (29)	7,1	3,4 (25)	5,8
Vibrācija, kuru rada transporta līdzekļi (piemēram, traktori, ekskavatori, smagās automašīnas)	4,3 (20)	27,1	0,0 (30)	16,5	2,9 (26)	23,5
Pārāk liels, spilgts apgaismojums	*	*	6,2 (20)	2,7	2,8 (27)	3,6
Darbs augstumā (vairāk nekā 1,5 metru augstumā)	3,2 (24)	23,2	1,3 (29)	15,5	0,8 (28)	16,2
Bioloģiskie faktori (piemēram, ērcu encefalīts, vīrusu hepatīts, kontakts ar asinīm, dzīvniekiem)	6,3 (17)	21,8	6,4 (19)	17,8	0,8 (28)	22,1
Darbs sprādzienbīstamā vidē (piemēram, darbs ar gāzi, smalkiem koka putekļiem)	0,8 (28)	11,7	1,4 (28)	6	0,8 (28)	4,5
Jonizējošais starojums (piemēram, rentgena ierīces)	2,8 (25)	1,9	2,5 (24)	2,5	0,8 (28)	3,0
Paaugstināts atmosfēras spiediens	0,6 (29)	3,3	1,3 (29)	3,6	0,8 (28)	3,5
Azbests	0,0 (32)	3,2	0,0 (30)	0,9	0,8 (28)	1,8

Darba vides riska faktors	2010		2013		2018	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Fiziska vardarbība darba vietā	1,2 (27)	9	0,0 (30)	3,1	0,8 (28)	1,1
Iebiedēšana darba vietā	3,5 (22)	9	2,9 (23)	3,3	0,8 (28)	0,8
Seksuāla uzmākšanās darba vietā	0,1 (31)	3,2	0,0 (30)	0,9	0,8 (28)	0,2
Ķīmiskās un bioloģiskās vielas, kas izraisa jaundabīgos audzējus (piemēram, arsēns, benzols, hroma savienojumi, niķeļa savienojumi, cietkoksnes putekļi, B un C vīrusi u.tml.)	*	*	1,7 (27)	3,1	0,0 (29)	4,5

Piezīmes:

* – šāds atbildes variants nebija iekļauts anketā;

** – iekavās norādīta dotā riska faktora pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

nozarē, 2018.gadā n=49, 2013. un 2010.gadā n=51;

visi respondenti, 2018.gadā n=1081, 2003. un 2010.gadā n=1044

Avots: darba devēju aptauja

2018.gadā darba devēji tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē visbiežāk uzskaitīja tādus darba vides riska faktorus kā tiešs kontakts ar cilvēkiem, kas tika pieminēts retāk nekā vidēji Latvijā, kā arī darbs piespiedu pozā un vienveidīgas kustības, kas pieminēti biežāk nekā vidēji Latvijā. Kopumā, salīdzinot ar vidējiem rezultātiem valstī, 2018.gadā darba devēji tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē lielāko daļu riska faktorus pieminēja retāk nekā vidēji Latvijā. Turklāt retāk nekā vidēji Latvijā tika pieminēts arī tāds darba vides riska faktors kā izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana, kas atbilstoši informatīvajiem materiāliem par darba aizsardzību tekstilizstrādājumu nozarē [4, 5] ir skatīts kā viens no nozīmīgākajiem riska faktoriem nozarē. Ņemot vērā, ka arī šo riska faktoru radīto arodslimību skaits pēdējos gados samazinās, var secināt, ka darba devēji arvien vairāk nodrošina tādus darba apstākļus, kas samazina šo riska faktoru ietekmi uz nodarbināto veselību.

Savukārt, salīdzinot ar 2013.gada aptauju rezultātiem, 2018.gadā vairāk nekā puse riska faktoru tika pieminēti biežāk nekā 2013.gadā. Ievērojami biežāk (par vismaz 20 procentpunktiem) nekā 2013.gadā tika pieminēti tādi riska faktori kā darbs ar datoru, laika trūkums un distances darbs, bet ievērojami retāk (par vismaz 10 procentpunktiem) – nemaināms darba temps, skaļš troksnis un vibrācija, kuru rada rokas instrumenti. Jāatzīmē, ka darba devēji biežāk nekā 2013.gadā uzskaitīja ar darba organizāciju saistītus riska faktorus, piemēram, laika trūkumu, virsstundu darbu, maiņu darbu, distances darbu u.tml. (2. tabula).

2018.gadā 23,2% darba devēju tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē apgalvoja, ka nodarbinātie ir snieguši ieteikumus par darba vides un darba tiesisko attiecību uzlabošanu (nozarē: 2013.gadā – 18,9%, 2010.gadā – 23,8%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 24,9%, 2013.gadā – 21,4%, 2010.gadā – 26,8%). Visbiežāk minētie ieteikumi nozarē 2018.gadā bija šādi:

- darba vides iekārtošana tā, lai izvairītos no darba vides risku ietekmes – 21,5% (vidēji Latvijā 13,4%);
- jauna inventāra iegāde – 18,6% (vidēji Latvijā 8,8%);
- apgaismojuma uzlabošana – 18,6% (vidēji Latvijā 4,2%);

- uzlabojumi saistībā ar fizikālajiem darba vides riskiem (troksni, darbu ārā, temperatūru) – 13,4% (vidēji Latvijā 4,8%);
- ergonomisko apstākļu uzlabošanai – 9,3% (vidēji Latvijā 2,0%).

Iepriekšējos gados tika izmantoti citādi atvērtā jautājuma datu kodi. 2013.gadā visbiežāk minētie pasākumi darba vides un tiesisko attiecību uzlabošanai bija par darba aizsardzības uzlabošanu (2013.gadā – 57,2%, 2010.gadā – 84,3%), sadzīves apstākļu, telpu, teritoriju uzlabošanu (2013.gadā – 48,2%, 2010.gadā – 40,5%), kā arī darba tiesisko attiecību (darba līgumu, darba algu u.c.) uzlabošanu (2013.gadā – 7,5%, 2010.gadā – 2,5%) un darba organizācijas uzlabošanu (2013.gadā – 7,5%). Kā apgalvoja darba devēji, arī 2013.gadā neviens nodarbinātais nebija sniedzis ieteikumus saistībā ar sociālajām garantijām (2013.gadā – 0,0%, 2010.gadā – 2,5%).

Darba devējiem aptaujas ietvaros tika uzdots jautājums, vai pagājušā gada laikā uzņēmumā tika ieguldīti finansiālie līdzekļi dažādos ar darba aizsardzību saistītos pasākumos (3. tabula).

3. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuri minējuši, ka ieguldījuši finansiālos līdzekļus darba aizsardzības pasākumu veikšanā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē un vidēji Latvijā, %

Darba aizsardzības pasākums	2010		2013		2018	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Pirmās palīdzības aptieciņu iegāde	69,0 (1)	66	72,2 (1)	58,5	50,6 (1)	53,2
Ugunsdzēsības līdzekļu iegāde, uzturēšana	67,5 (2)	66,6	66,5 (2)	61,8	39,2 (2)	54,1
Darba vides uzlabošana (piemēram, ventilācijas izbūve)	49,9 (4)	55,7	55,2 (4)	45,2	34,7 (3)	31,7
Darba vietu ergonomikas uzlabošana (regulējami galdi, ergonomiski krēsli, modernāks aprīkojums u.tml.)	*	*	*	*	34,6 (4)	32,7
Ar darbu saistītu ikdienas sadzīves apstākļu uzlabošana (piemēram, ģērbtuves, dušas, atpūtas telpas)	45,7 (6)	59,2	52,3 (5)	52,4	20,8 (5)	27,4
Darba vides riska faktoru novērtēšana	25,5 (8)	26,4	34,1 (8)	24,6	19,9 (6)	23,3
Nodarbināto instruktāža un speciālā apmācība (piemēram, ugunsdrošības u.tml. jautājumos)	51,2 (3)	46,6	62,8 (3)	47,1	18,8 (7)	32,9
Darba apģērba un individuālās aizsardzības līdzekļu nodrošināšanai	43,3 (7)	67,4	30,9 (10)	55,9	16,8 (8)	56,7
Veselības apdrošināšanas polises (kas sedz arī vakcināciju, obligātās veselības pārbaudes u.tml.)	9,8 (12)	22	19,1 (11)	16,4	10,4 (9)	22,9
Nodarbināto obligātās veselības pārbaudes (bez polises)	13,2 (10)	32,4	39,5 (7)	40	10,1 (10)	32,0
Drošības zīmju izvietošana (piemēram, uzmanību – elektrība!)	48,4 (5)	44,2	43,9 (6)	37,3	9,6 (11)	29,6
Apmācība pirmās palīdzības sniegšanā	11,3 (11)	19,5	31,5 (9)	18,2	6,5 (12)	20,8
Darba vides laboratoriskie mērījumi	5,4 (13)	11	16,6 (12)	13,3	5,2 (13)	6,6

Darba aizsardzības pasākums	2010		2013		2018	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Nodarbināto informēšanas kampaņas par veselīgu dzīvesveidu (piemēram, par veselīgu uzturu, smēķēšanas ietekmi uz veselību u.tml.)	*	*	*	*	2,2 (14)	9,4
Darba aizsardzības speciālistu un uzticības personu apmācība	24,2 (9)	26,2	12,7 (13)	19,4	0,7 (15)	10,0
Nodarbināto sporta iespēju nodrošināšana (bez polises)	4,4 (14)	14	5,8 (15)	17,5	0,7 (15)	5,4
Veselību veicinošas vides ierīkošana (piemēram, drošu velonovietņu izbūvei)	*	*	*	*	0,7 (15)	4,9
Nodarbināto vakcinācija (bez polises)	0,5 (15)	9,2	6,0 (14)	9,9	0,0 (16)	7,4

Piezīmes:

* – šāds atbildes variants nebija iekļauts anketā;

** – iekavās norādīta dotā darba aizsardzības pasākuma pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

nozarē, 2018.gadā n=49, 2013. un 2010.gadā n=51;

visi respondenti, 2018.gadā n=1081, 2003. un 2010.gadā n=1044

Avots: darba devēju aptauja

2018.gadā darba devēji tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē visbiežāk pieminēja tādus pasākumus kā pirmās palīdzības aptieciņu iegāde un ugunsdzēsības līdzekļu iegāde un uzturēšana, kas pieminēti retāk nekā vidēji Latvijā, kā arī darba vides uzlabošana, kas pieminēta nedaudz biežāk nekā vidēji Latvijā. Salīdzinot ar vidējiem rādītājiem Latvijā kopumā, darba devēji gandrīz visus darba aizsardzības pasākumus pieminēja retāk, nekā vidēji Latvijā. Savukārt, salīdzinot ar 2013.gada aptaujas rezultātiem, 2018.gadā darba devēji tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē visus darba aizsardzības pasākumus pieminēja retāk, turklāt 2018.gadā ievērojami (par vismaz 30 procentpunktiem) retāk darba devēji pieminēja tādus pasākumus kā nodarbināto instruktāža un speciālā apmācība, ar darbu saistītu ikdienas sadzīves apstākļu uzlabošana un drošības zīmju izvietošana (3. tabula).

Kopumā, iepriekšējā tabulā attēlotās tendences 2018.gadā vērtējamas negatīvi, jo darba devēji tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē retāk nekā 2013.gadā un retāk nekā vidēji Latvijā apgalvojuši, ka ieguldījuši līdzekļus ne tikai tādus darba aizsardzības pasākumos kā nodarbināto obligātās veselības pārbaudes un veselības apdrošināšanas polises, bet arī ugunsdzēsības līdzekļu un pirmās palīdzības aptieciņu iegāde, nodarbināto instruktāža un speciālajā apmācība, kā arī apmācība pirmās palīdzības sniegšanā, kas ir minimāli nepieciešamie pasākumi ārkārtas situāciju novēršanai un pārvaldīšanai. Turklāt, ņemot vērā, ka lielākā daļa nozares darba devēju apgalvo, ka viņiem nekas netraucē veikt darba aizsardzības pasākumus, šādi rādītāji liecina par to, ka viņiem trūkst izpratnes par šādu darba aizsardzības pasākumu nozīmi un ietekmi uz uzņēmējdarbību ilgtermiņā.

Nodarbināto aptauja

Nodarbināto aptaujas ietvaros respondentiem tika uzdots jautājums par darba vidē sastopamajiem riska faktoriem (4. tabula).

4. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri kaut kādā mērā ir pakļauti darba vides riska faktoru iedarbībai tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē un vidēji Latvijā, %

Darba vides riska faktors	2010		2013		2018	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Darbs piespiedu pozā	84,7 (2)	70,2	65,0 (2)	59,1	83,9 (1)	75,1
Vienveidīgas kustības	68,3 (3)	55,9	72,3 (1)	53,6	80,2 (2)	66,6
Vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas, u.tml.	36,5 (11)	26,0	36,7 (12)	22,2	77,5 (3)	28,9
Tik skaļš troksnis, ka nākas pacelt balsi, runājot ar cilvēkiem	55,3 (6)	35,6	64,7 (3)	42,7	73,4 (4)	44,4
Smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana	61,6 (5)	56,2	47,0 (9)	49,5	47,5 (5)	51,0
Caurvējš	32,6 (13)	46,4	56,8 (4)	45,4	37,9 (6)	39,6
Augsta temperatūra, kuras dēļ svīst pat tad, kad nestrādā	18,0 (15)	24,3	37,1 (11)	26,0	37,0 (7)	26,0
Laika trūkums	44,3 (9)	50,4	47,7 (8)	52,0	36,3 (8)	37,9
Nemaināms darba temps	53,6 (7)	21,8	44,6 (10)	24,3	34,8 (9)	19,3
Zema temperatūra telpās	67,2 (4)	37,2	33,1 (13)	32,0	31,7 (10)	28,9
Pārāk mazs, nevienmērīgi sadalīts apgaismojums	*	*	12,1 (22)	18,2	25,9 (11)	18,3
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām, ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu	23,4 (14)	33,9	30,8 (14)	31,6	25,3 (12)	28,9
Izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana	42,4 (10)	38,4	50,1 (6)	36,4	23,9 (13)	31,4
Maiņu darbs	6,7 (24)	20,6	17,6 (17)	24,4	23,0 (14)	22,8
Darbs ar aprīkojumu	13,3 (17)	24,2	47,8 (7)	22,9	21,3 (15)	16,1
Virsstundu darbs	51,4 (8)	43,5	52,3 (5)	43,7	19,7 (16)	35,0
Tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieku Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, u.tml.	35,0 (12)	75,4	16,5 (20)	63,9	19,2 (17)	60,9
Pārāk liels, spilgts apgaismojums	*	*	11,6 (23)	10,0	18,2 (18)	11,8
Darbs ar datoru	7,1 (22)	42,6	19,2 (15)	44,1	9,8 (19)	53,0
Nakts darbs	0,5 (29)	18,4	17,1 (19)	24,7	7,2 (20)	16,3
Distances darbs, teledarbs	17,7 (16)	18,7	4,4 (29)	14,8	6,1 (21)	16,9

Darba vides riska faktors	2010		2013		2018	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Darba ārā dažādos laika apstākļos	7,6 (23)	40,1	13,9 (21)	41,9	5,1 (22)	33,8
Darbs augstumā	1,6 (28)	17,9	6,6 (26)	18,5	5,1 (23)	15,9
Ķīmisko vielu uzsūkšanās caur ādu	12,3 (19)	19,1	18,2 (16)	19,7	5,1 (24)	15,9
Ķīmiskās un bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgus audzējus	12,3 (20)	13,0	7,3 (25)	11,6	5,1 (25)	9,1
Elektromagnētiskā lauka starojums	0,0 (30)	18,1	17,5 (18)	18,5	5,1 (26)	12,9
Summētais darba laiks	12,7 (18)	22,1	9,2 (24)	20,2	4,4 (27)	19,0
Darbs sprādzienbīstamā vidē	0,0 (30)	11,7	4,4 (29)	12,9	3,5 (28)	9,8
Vibrācija, kuru rada transportlīdzekļi	6,2 (25)	20,5	4,4 (29)	19,6	3,0 (29)	22,3
Iebiedēšana darba vietā	*	*	*	*	2,4 (30)	5,3
Darbs ar bīstamajām iekārtām	0,0 (30)	15,4	18,2 (16)	18,4	2,1 (31)	13,1
Azbests	98,5 (1)	5,0	6,3 (27)	3,9	0,0 (32)	2,9
Bioloģiskie faktori	11,8 (21)	24,9	0,0 (30)	20,5	0,0 (33)	12,8
Paaugstināts atmosfēras spiediens	6,1 (26)	9,9	0,0 (30)	6,2	0,0 (34)	6,1
Jonizējošais starojums	6,0 (27)	5,6	0,0 (30)	5,2	0,0 (35)	5,1
Nejonizējošais starojums	6,0 (27)	7,5	4,8 (28)	6,3	0,0 (36)	6,0
Fiziska vardarbība darba vietā	*	*	*	*	0,0 (37)	3,0
Seksuāla uzmācšanās darba vietā	*	*	*	*	0,0 (38)	1,4

Piezīmes:

* – šāds atbildes variants nebija iekļauts anketā;

** – iekavās norādīta dotā riska faktora pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

nozārē, 2018.gadā n=31, 2013.gadā n=44, 2010.gadā n=47;

visi respondenti, 2018.gadā n=2502, 2013.gadā n=2383, 2010.gadā n=2378

Avots: nodarbināto aptauja

2018.gadā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē nodarbinātie visbiežāk pieminēja tādus darba vides riska faktoros kā darbs piespiedu pozā, vienveidīgas kustības un vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, un visi šie riska faktori pieminēti biežāk nekā vidēji Latvijā. Salīdzinot ar nodarbināto atbildēm 2013.gada aptaujā, 2018.gadā nodarbinātie tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē lielāko daļu riska faktoru pieminēja retāk nekā 2013.gadā. Ievērojami retāk (par vismaz 20 procentpunktiem) nekā 2013.gadā nodarbinātie uzskaitīja tādus riska faktoros kā virsstundu darbs, darbs ar aprīkojumu un izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana, savukārt ievērojami biežāk (par vismaz 10 procentpunktiem) – vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, darbs piespiedu pozā un pārāk mazs apgaismojums. Šādas izmaiņas riska faktoru biežuma sadalījumā saistāmas ar vairākiem faktoriem. Piemēram, tekstilizstrādājumu nozare 2018.gada sākumā piedzīvoja rūpniecības produkcijas apjoma samazinājumu [10], kas skaidro, kāpēc samazinājies nodarbināto īpatsvars, kas norāda virsstundas kā nozīmīgu riska faktoru. Savukārt biežāk

pieminētie ergonomiskie riska faktori liecina par nodarbināto izpratnes uzlabošanu par šādiem faktoriem darba vidē (4. tabula).

Salīdzinot ar 2018.gada darba devēju aptaujas rezultātiem, var secināt, ka nozares nodarbināto un darba devēju izpratnes par darba vides riska faktoriem ir atšķirīgas, piemēram, no 10 biežāk pieminētajiem riska faktoriem abās aptaujās sakrīt tikai 2 – darbs piespiedu pozā un vienveidīgas kustības. Nodarbinātie arī ievērojami retāk nekā darba devēji uzskaitīja tādus riska faktoros kā darbs ar datoru, distances darbs un tiešs kontakts ar cilvēkiem, bet biežāk – vibrācija, kuru rada rokas instrumenti (4. tabula, 2. tabula). Šo situāciju varētu skaidrot dažādi, piemēram, daļa darba devēju nevēlējās norādīt konkrētos darba vides riska faktoros kā nozīmīgus viņu uzņēmumos, daļa darba devēju nebija informēti par darba vides risku izplatību uzņēmumā vai arī fakts, ka darba devēju un nodarbināto aptaujas tika veiktas neatkarīgi, un ļoti iespējams aptaujā iekļautie darba devēji nenodarbina aptaujā iekļautos nodarbinātos. Tāpat jāņem vērā, ka šajā nozarē esošo profesiju klāsts ir diezgan plašs, kas arī ietekmēja katra nodarbinātā izpratni par darba vidē sastopamajiem riska faktoriem, savukārt darba devēji aptaujas ietvaros sniedza atbildes par visiem uzņēmumā nodarbinātajiem.

Nodarbināto aptaujas ietvaros tika uzdots jautājums, vai pēdējā gada laikā viņi ir tikuši informēti par dažādiem darba aizsardzības jautājumiem darba vietā (5. tabula).

5. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri apgalvo, ka pēdējā gada laikā savā darbavietā tika informēti par darba aizsardzības jautājumiem, %

Gads	Atbildes	Darba vides riska faktoriem darba vietā	Riska faktoru (darba vides) ietekmi uz veselību un nepieciešamajām veselības pārbaudēm	Lietojamajiem individuālās aizsardzības līdzekļiem	Drošām darba metodēm	Situācijām, kad nedrīkst uzsākt darbu un kad darbs ir jāpārtrauc	Rīcību ārkārtas situācijā	Darba aizsardzības instrukcijām (parakstoties par iepazīšanos)
2018	Jā	77,2	82,2	65,0	40,7	87,4	93,9	97,0
	Nē	12,3	7,2	9,3	11,4	3,0	6,1	0,0
	Nav nepieciešams	9,1	6,1	25,8	47,9	9,5	0,0	0,0
2013	Jā	70,6	72,0	64,1	79,6	81,4	88,3	95,1
	Nē	22,5	23,1	16,5	8,8	11,3	6,9	2,5
	Nav nepieciešams	6,9	4,9	19,4	11,6	7,3	4,8	0,0
2010	Jā	69,7	44,3	19,0	60,8	63,8	86,9	92,8
	Nē	14,9	35,1	1,3	2,1	13,0	6,4	0,5
	Nav nepieciešams	15,4	20,6	79,5	37,1	23,2	6,7	6,7

Piezīme: tabulā nav iekļauti rezultāti atbilžu variantam "Grūti pateikt"

Bāze: tekstilizstrādājumu un apģērpu ražošanas nozarē nodarbinātie, 2018.gadā n=31, 2013.gadā n=44, 2010.gadā n=47

Avots: nodarbināto aptauja

2018.gadā tekstilizstrādājumu un apģērpu ražošanas nozarē nodarbinātie biežāk tika informēti par tādiem darba aizsardzības jautājumiem kā darba aizsardzības instrukcijas (vidēji Latvijā 90,2%), rīcība ārkārtas situācijā (vidēji Latvijā 88,1%) un situācijas, kad nedrīkst uzsākt darbu un kad tas ir jāpārtrauc (vidēji Latvijā 65,5%), bet retāk – par drošām darba metodēm (vidēji Latvijā 31,1%), lietojamajiem individuālās aizsardzības līdzekļiem (vidēji Latvijā 52,0%) un darba vides riska faktoriem (vidēji Latvijā 60,0%). Analizējot nozares nodarbināto atbildes, var secināt, ka instruktāžas nozares uzņēmumos lielākoties veiktas formāli, jo tajās būtu jāiekļauj

informācija par visiem iepriekšējā tabulā pieminētajiem darba aizsardzības jautājumiem. Salīdzinot ar 2013.gada aptaujas rezultātiem, 2018.gadā nodarbinātie ir biežāk informēti par gandrīz visiem darba aizsardzības jautājumiem, izņemot drošām darba metodēm. Lai gan par drošām darba metodēm tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē nodarbinātie ir informēti biežāk nekā vidēji Latvijā, šī rādītāja samazināšanās dinamika vērtējama negatīvi. Turklāt gandrīz puse no respondentiem norādīja, ka šāda veida informācija viņiem nav nepieciešama.

Nodarbinātajiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums par to, vai pagājušā gada laikā darba devējs uzņēmumā nodrošināja dažādus ar darba aizsardzību saistītus pasākumus (6. tabula).

6. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri minējuši darba aizsardzības pasākumu veikšanu tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē un vidēji Latvijā, %

Darba aizsardzības pasākums	2010		2013		2018	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē**	Vidēji Latvijā	Nozarē**	Vidēji Latvijā
Nodarbināto instruktāža un speciālā apmācība	35,4 (4)	68,2	74,5 (1)	73,8	82,6 (1)	73,0
Ugunsdzēsības līdzekļu iegāde, uzturēšana	53,2 (1)	58,2	73,1 (2)	60,9	73,2 (2)	70,1
Drošības zīmju izvietošana	41,4 (3)	40,3	57,6 (4)	48,1	65,6 (3)	59,3
Pirmās palīdzības aptieciņu iegāde	46,1 (2)	51,1	59,0 (3)	53,9	60,2 (4)	59,8
Darba apģērbu un individuālās aizsardzības līdzekļu nodrošināšana	2,6 (9)	38,3	43,4 (6)	46,3	48,9 (5)	56,6
Veselības apdrošināšanas polises	7,9 (7)	22,8	33,1 (7)	31,0	43,4 (6)	48,1
Ar darbu saistītu ikdienas sadzīves apstākļu uzlabošana	3,9 (8)	23,8	31,4 (8)	30,6	36,7 (7)	33,1
Nodarbināto obligātās veselības pārbaudes	18,2 (5)	22,9	46,0 (5)	41,4	36,6 (8)	40,7
Apmācības pirmās palīdzības sniegšanā	1,3 (12)	21,1	18,3 (11)	26,5	34,6 (9)	34,5
Darba vietu ergonomikas uzlabošana	*	*	*	*	25,9 (10)	25,5
Darba vides riska faktoru novērtēšana	2,2 (10)	14,0	20,3 (10)	21,1	21,8 (11)	28,6
Darba vides uzlabošana	10,0 (6)	18,0	21,8 (9)	22,7	17,9 (12)	20,4
Darba vides laboratoriskie mērījumi	1,7 (11)	3,1	16,1 (13)	8,0	8,5 (13)	11,8
Nodarbināto vakcinācija	0,0 (15)	6,2	10,9 (15)	10,8	6,1 (14)	6,9
Dažādi veselības veicināšanas pasākumi	*	*	*	*	5,5 (15)	8,0
Nodarbināto sporta iespēju nodrošināšana	0,3 (14)	8,1	13,4 (14)	14,7	3,8 (16)	12,8

Piezīmes:

* – šāds atbildes variants nebija iekļauts anketā;

** – iekavās norādīta dotā darba aizsardzības pasākuma pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

nozarē, 2018.gadā n=31, 2013.gadā n=44, 2010.gadā n=47;

visi respondenti, 2018.gadā n=2502, 2013.gadā n=2383, 2010.gadā n=2378

Avots: nodarbināto aptauja

2018.gadā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē vairāk nekā puse nodarbināto pieminēja tādus darba aizsardzības pasākumus kā darbinieku instruktāža un speciālā apmācība, ugunsdzēsības līdzekļu iegāde,

uzturēšana, drošības zīmju izvietošana un pirmās palīdzības aptieciņu iegāde, kas pieminēti biežāk nekā vidēji Latvijā. Salīdzinot ar 2013.gada aptaujas rezultātiem, 2018.gadā nozares nodarbinātie vairāk nekā pusi darba aizsardzības pasākumu pieminēja biežāk nekā 2013.gadā. Ievērojami biežāk (par vismaz 10 procentpunktiem) nekā 2013.gadā pieminēti tādi darba aizsardzības pasākumi kā veselības apdrošināšanas polises un apmācības pirmās palīdzības sniegšana. Retāk nekā 2013.gadā un retāk nekā vidēji Latvijā pieminēti tādi pasākumi kā nodarbināto obligātās veselības pārbaudes, darba vides uzlabošana, darba vides laboratoriskie mērījumi, darbinieku vakcinācijas un darbinieku sporta iespēju nodrošināšana (6. tabula).

Salīdzinot ar darba devēju aptaujas rezultātiem, 2018.gadā darba devēji un nodarbinātie tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē visbiežāk uzskaitīja līdzīgus nodrošinātos darba aizsardzības pasākumus, piemēram, 8 no 10 biežāk uzskaitītajiem darba aizsardzības pasākumiem abās aptaujās sakrīt, tomēr darba devēji ievērojami retāk nekā 2013.gadā un retāk nekā nodarbinātie ir norādījuši lielāko daļu darba aizsardzības pasākumu. Salīdzinot abas aptaujas, var pamanīt, ka biežāk līdzekļi tika ieguldīti darba aizsardzības pasākumiem, kas saistīti ar ārkārtas situāciju novēršanu un rīcību tajās.

Nodarbināto aptaujas laikā respondentiem tika uzdoti jautājumi darbā nepieciešamajiem individuālās aizsardzības līdzekļiem. Apkopojot tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē nodarbināto atbildes uz šiem jautājumiem, var redzēt, ka:

- 2018.gadā 30,4% respondentu apgalvoja, ka viņiem darbā ir nepieciešams lietot individuālās aizsardzības līdzekļus (nozarē: 2013.gadā – 29,5%, 2010.gadā – 1,4%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 44,8%, 2013.gadā – 51,2%, 2010.gadā – 42,6%);
- 2018.gadā no respondentiem, kuriem aizsardzības līdzekļi ir jālieto, 90,7% atzina, ka darba devējs tos nodrošina pilnībā (nozarē: 2013.gadā – 75,0%, 2010.gadā – 43,8%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 87,7%, 2013.gadā – 85,2%, 2010.gadā – 7,4%);
- 2018.gadā no respondentiem, kuriem individuālās aizsardzības līdzekļi ir jālieto, 90,6% apgalvoja, ka viņi strādājot tos lieto vienmēr (nozarē: 2013.gadā – 60,4%, 2010.gadā – 65,4%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 86,8%, 2013.gadā – 84,7%, 2010.gadā – 83,2%), kamēr tikai dažreiz – 9,4% (nozarē: 2013.gadā – 39,6%, 2010.gadā – 0%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 10,8%, 2013.gadā – 14,1%, 2010.gadā – 15,8%).

Kopumā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē nodarbinātie 2018.gadā ievērojami biežāk nekā 2013.gadā apgalvoja, ka darba devējs pilnībā nodrošina individuālās aizsardzības līdzekļus un ka nodarbinātie vienmēr lieto attiecīgos aizsarglīdzekļus, kas vērtējams pozitīvi. Tomēr atkārtoti jānorāda uz kontrastiem darba devēju un nodarbināto atbildēs par nodrošinātajiem darba aizsardzības pasākumiem uzņēmumā, proti, darba devēji ne tikai ievērojami retāk nekā 2013.gadā, bet arī retāk nekā nodarbinātie apgalvoja, ka nodarbinātajiem nodrošinājuši, piemēram, darba apģērbu un individuālās aizsardzības līdzekļus (3. tabula, 6. tabula). To iespējams skaidrot ar labākas kvalitātes individuālo aizsardzības līdzekļu iegādi, kas palielina to kalpošanas laiku un samazina nepieciešamību tos no jauna iegādāties katru gadu.

Darba vides laboratorisko mērījumu rezultātu apkopojums tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozares uzņēmumos

Rīgas Stradiņa universitātes aģentūras Darba drošības un vides veselības institūta (turpmāk – RSU DDVVI) Higiēnas un arodslimības laboratorija no 2007. līdz 2016.gadam tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē ir veikusi 2076 laboratoriskos mērījumus. Nozares uzņēmumos visvairāk mērīti tādi riska faktori kā apgaismojums 36% (n=745), troksnis 19% (n=414), kokvilnas, vilnas un auduma putekļi – 10% (n=198), gaisa temperatūra – 10% (n=212), gaisa kustības ātrums – 9% (n=191), gaisa relatīvais mitrums – 7% (n=151) u.c. riska faktori (7. tabula).

7. tabula. Darba vides riska faktoru mērījumu kopējais skaits un procentuālais sadalījums, 2007.-2016.g.

Darba vietā novērtētie faktori	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Kopā
Apgaismojums	100	59	166	326	56	4	-	-	29	5	745
	52%	47%	51%	33%	20%	15%	-	-	14%	7%	36%
Visa ķermeņa vibrācija	-	-	9	15	3	-	2	5	1	3	38
	-	-	3%	2%	1%	-	15%	56%	0%	4%	2%
Plaukstas-rokas vibrācija	4	-	-	71	30	-	-	-	3	-	108
	2%	-	-	7%	11%	-	-	-	1%	-	5%
Kokvilnas, vilnas, u.tml. putekļi	38	48	48	17	14	7	3	-	17	6	198
	20%	38%	15%	2%	5%	26%	23%	-	8%	9%	10%
Gaisa relatīvais mitrums	14	4	21	47	23	4	-	-	30	8	151
	7%	3%	6%	5%	8%	15%	-	-	14%	12%	7%
Gaisa temperatūra	14	4	30	99	23	4	-	-	30	8	212
	7%	3%	9%	10%	8%	15%	-	-	14%	12%	10%
Gaisa kustības ātrums	6	1	20	99	23	4	-	-	30	8	191
	3%	1%	6%	10%	8%	15%	-	-	14%	12%	9%
Troksnis	14	9	23	216	70	4	6	-	54	18	414
	7%	7%	7%	22%	25%	15%	46%	-	25%	27%	20%
Koksnes putekļi	-	-	-	-	-	-	-	-	6	4	10
	-	-	-	-	-	-	-	-	3%	6%	0%
Azbests	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
	-	-	-	-	-	-	-	-	0%	-	0%
Organiskie šķīdinātāji	*	*	*	*	*	*	-	4	2	2	8
	-	-	-	-	-	-	-	44%	1%	3%	0%
Kopā	190	125	317	890	242	27	11	9	203	62	2 076

Piezīme:

"-" attiecīgajā gadā šādi mērījumi netika veikti;

* - iepriekšējos pētījumos nav datu par veiktajiem šī riska faktora mērījumiem tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē.

Avots: Rīgas Stradiņa universitātes aģentūra Darba drošības un vides veselības institūts

Laboratorisko mērījumu būtisks pieaugums bija vērojams no 2009. līdz 2011.gadam, kad tika veikts Eiropas Savienības Struktūrfondu projekta „Darba attiecību un darba drošības normatīvo aktu praktiska piemērošana nozarēs un uzņēmumos” (Nr. 1DP/1.3.1.3.2./08/IPIA/NVA/002) 2.2.aktivitāte „De minimis atbalsta piešķiršana”. Kopumā nozares uzņēmumi kopš 2012.gada būtiski retāk veikuši darba vides laboratoriskos mērījumus, uz ko norāda arī paši darba devēji, jo tikai nedaudz vairāk nekā pieci procenti ir ieguldījuši līdzekļus laboratoriskajos mērījumos.

Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē kopumā no 2076 novērtētām darba vietām 765 jeb 37% gadījumu darba vides riska faktori pārsniedza aroda ekspozīcijas robežvērtību (turpmāk – AER) vai rekomendējamās normas. AER vai rekomendējamos lielumus visbiežāk pārsniedza tādi riska faktori kā visa ķermeņa vibrācija 66% (n=25), gaisa kustības ātrums 71% (n=135), kokvilnas, vilnas un auduma putekļi 69% (n=137), apgaismojums 37% (n=281), gaisa temperatūra 34% (n=72), gaisa relatīvais mitrums 30% (n=45), troksnis 15% (n=63) un plaukstas-rokas vibrācija 6% (n=7) (8. tabula).

8. tabula. Darba vides riska faktoru mērījumu skaits un procentuālais sadalījums, kas neatbilst AER vai rekomendējamiem lielumiem, 2007.-2016.g.

Darba vietā novērtētie faktori	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Kopā
Apgaismojums	91	59	82	36	3	0	-	-	10	-	281
	91%	100%	49%	11%	5%	0%	-	-	34%	-	37%
Visa ķermeņa vibrācija	-	-	1	21	0	-	1	0	1	1	25
	-	-	11%	140%	0%	-	50%	0	100%	33%	66%
Plaukstu-rokas vibrācija	3	-	-	3	1	-	-	-	-	-	7
	75%	-	-	4%	3%	-	-	-	-	-	6%
Kokvilnas, vilnas, u.tml. putekļi	38	48	48	1	0	0	0	-	2	-	137
	100%	100%	100%	6%	0%	0%	0%	-	12%	-	69%
Gaisa relatīvais mitrums	7	4	16	5	8	0	-	-	-	5	45
	50%	100%	76%	11%	35%	0%	-	-	-	0%	30%
Gaisa temperatūra	0	1	20	36	11	0	-	-	2	2	72
	0%	25%	67%	36%	48%	0%	-	-	7%	25%	34%
Gaisa kustības ātrums	2	0	14	86	15	4	-	-	11	3	135
	33%	0%	70%	87%	65%	100%	-	-	0%	0%	71%
Troksnis	1	9	5	22	2	0	2	-	16	6	63
	7%	100%	22%	10%	3%	0%	33%	-	30%	33%	15%
Koksnes putekļi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Azbests	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Organiskie šķīdinātāji	*	*	*	*	*	*	-	-	-	-	0
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kopā	142	121	186	210	40	4	3	0	42	17	765
	75%	97%	59%	24%	17%	15%	27%	0%	22%	30%	37%

Piezīme:

"-" attiecīgajā gadā šādi mērījumi netika veikti;

* – iepriekšējos pētījumos nav datu par veiktajiem šī riska faktora mērījumiem tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē

Avots: Rīgas Stradiņa universitātes aģentūra Darba drošības un vides veselības institūts

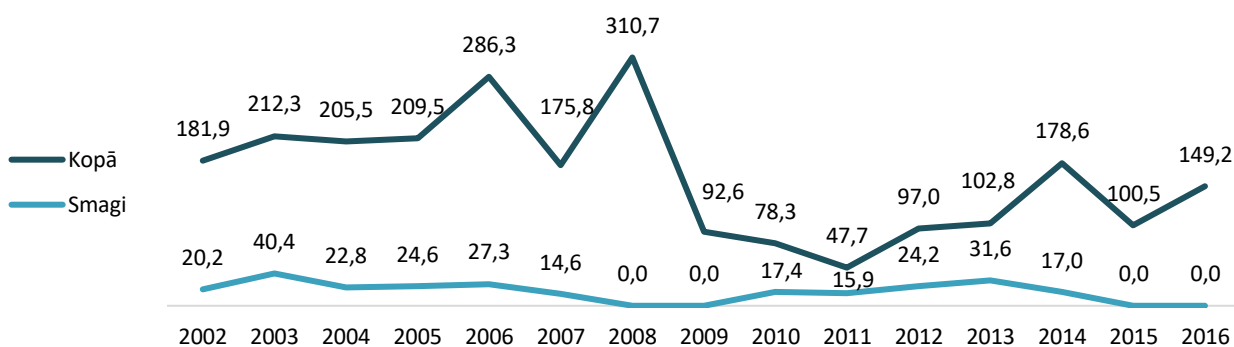
Tādi mērītie riska faktori kā visa ķermeņa vibrācija, kokvilnas, vilnas un auduma putekļi un gaisa kustības ātrums vairāk nekā 50% gadījumu neatbilda noteiktajām normām (8. tabula). No šiem riska faktoriem pēdējos gados visvairāk mērīts gaisa kustības ātrums, kā arī citi mikroklimata faktori. Vienlaikus riska faktori, kuri iepriekš mērīti biežāk (apgaisojums, kokvilnas, vilnas un citi auduma putekļi) un kuri bieži pārsnieguši noteiktās vai rekomendētās vērtības, kopš 2012.gada mērīti ļoti reti. Tā kā laboratoriskos mērījumus pasūta paši darba devēji un pētījuma ietvaros netika uzdots jautājums, kāpēc šis darba aizsardzības pakalpojums netika izmantots, tad nav iespējams, detalizēti analizēt darba devēju motivāciju šajā jautājumā. Iespējams, ka mērījumi veikti retāk, jo darba devēji uzlabojuši darba vidi, ieviesuši jaunas tehnoloģijas, kas samazina šī riska faktora ietekmi. Tomēr iespējams, ka laboratoriskie mērījumi netiek veikti, jo uzņēmumi apzinās, ka iepriekš

identificētie riska faktori joprojām ir aktuāli, tādējādi cenšoties izvairīties no pastāvošo problēmu identificēšanas. Uz to norāda arī tas, ka vairāk nekā puse darba devēju pēdējā gada laikā nebija veikuši darba vides riska novērtējumu, līdz ar to būtu nepieciešamas VDI pārbaudes nozarē, lai identificētu uzņēmumus, kuri nenodrošina nodarbināto darba aizsardzību.

Nelaiemes gadījumu darbā analīze tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē

Nelaiemes gadījumu (turpmāk – NG) analīzē apkopoti dati par laika periodu no 2002. līdz 2016.gadam. 1. attēlā redzams NG sadalījums uz 100 000 nodarbināto tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē. Tā kā Centrālā statistikas pārvalde (turpmāk – CSP) veic pārrēķinus pēc 2011.gadā veiktās tautas skaitīšanas un nav iespējams iegūt visus vajadzīgos datus par nodarbinātības līmeni tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē, tad laika posmā no 2010. līdz 2016.gadam visās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs nodarbinātība noteikta pēc aizņemto darba vietu skaita (algotu darbvietu skaits, kurās darbinieki ir pieņemti darbā), bet pirms tam – pēc nodarbināto skaita.

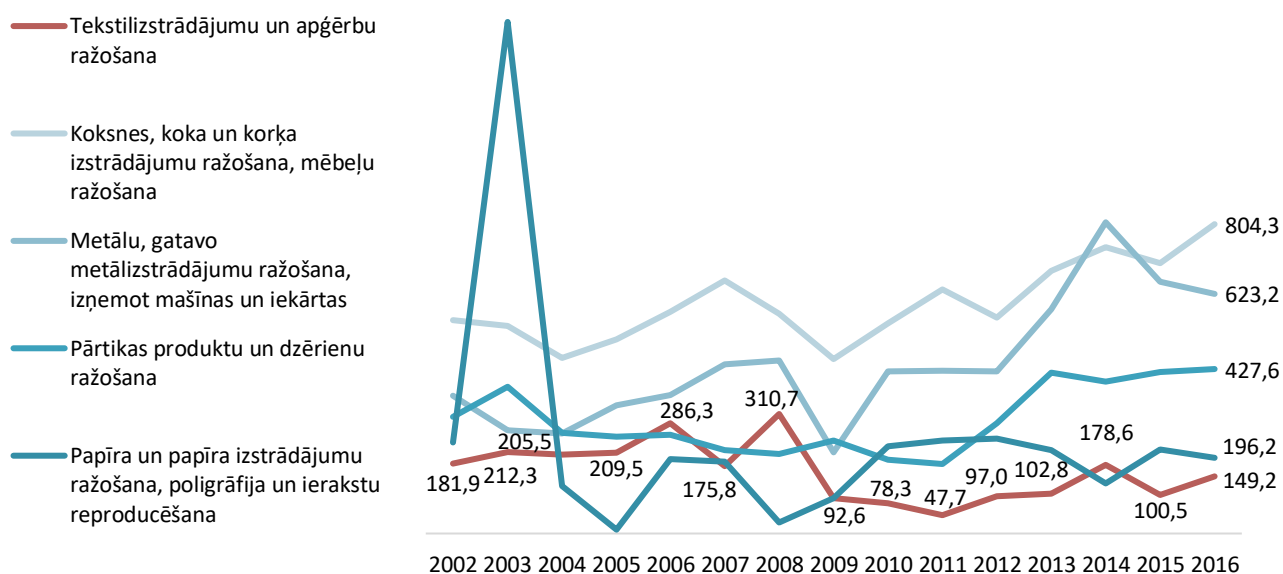
1. attēls. Nelaiemes gadījumu skaits tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē uz 100 000 aizņemto darba vietu pēc smaguma pakāpes, 2002.-2016.g.

Avots: Valsts darba inspekcija, Centrālā statistikas pārvalde

Kopējais NG skaits uz 100 000 aizņemto darba vietu tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē no 2013. līdz 2016.gadam ir bijis svārstīgs, augstāko rādītāju sasniedzot 2014.gadā (178,6 NG uz 100 000 aizņemto darba vietu), bet zemāko – 2015.gadā (100,5 NG uz 100 000 aizņemto darba vietu). Kopumā kopš 2011.gada nozarē vērojams NG skaita pieaugums, kas varētu būt saistīts ar faktu, ka NG biežāk tiek atbilstoši reģistrēti. Savukārt smagu NG skaits šajā periodā ir samazinājies no 31,6 NG uz 100 000 aizņemto darba vietu 2013.gadā līdz 0 NG uz 100 000 aizņemto darba vietu 2015. un 2016.gadā, kas vērtējams pozitīvi, tomēr līdzīgi rādītāji nozarē bijuši arī 2008. un 2009.gadā. Tātad tie viennozīmīgi neliecina par uzlabojumiem nozarē attiecībā uz darba aizsardzību un NG novēršanu.

2. attēls. Nelaiemes gadījumu skaits uz 100 000 aizņemto darbavietu tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē, kā arī atsevišķās apstrādes rūpniecības nozarēs, 2002.–2016.g.

Piezīme: precīzus rādītājus dinamikā par citām apstrādes rūpniecības apakšnozarēm skatīt attiecīgajos pielikumos.

Avots: Valsts darba inspekcija, Centrālā statistikas pārvalde

Salīdzinot ar citām apstrādes rūpniecības nozarēm, redzams, ka tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē laika periodos no 2009. līdz 2013.gadam un no 2015. līdz 2016.gadam NG skaits ir bijis zemākais starp apstrādes rūpniecības nozarēm. 2014.gadā NG skaits tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē pārsniedza NG skaitu papīra un papīra izstrādājumu ražošanas, poligrāfijas un ierakstu reproducēšanas nozarē (129,6 NG uz 100 aizņemto darba vietu). Pārējās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs NG skaits ir ievērojami lielāks (2. attēls).

Darba devēju aptauja

Darba devējiem aptaujas ietvaros tika uzdots jautājums, vai viņu vadītajā uzņēmumā pēdējo 3 gadu laikā ir bijis kāds(-i) ar darbu saistīts(-i) NG. 2018.gadā 2,5% jeb 3 respondenti no tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozares norādīja, ka šādi NG ir notikuši (nozarē: 2013.gadā – 1,3% jeb 1 respondents, 2010.gadā – 1,0% jeb 4 respondenti; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 1,8%, 2013.gadā – 5,9%, 2010.gadā – 4,7%). 2018.gadā viens darba devējs apgalvoja, ka NG dēļ nodarbinātajam bijusi slimības lapa no 1 līdz 3 dienām, bet vēl 2 darba devēji atzīmēja, ka nodarbinātajam pēc NG bijusi slimības lapa uz 4 vai vairāk dienām.

Atbilstoši tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas darba devēju atbildēm 2018.gada aptaujā, pēc NG darbā tika veiktas sekojošas darbības:

- tika ziņots Valsts darba inspekcijai (turpmāk – VDI) – 100,0% (nozarē: 2010.gadā 100,0%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 69,3%, 2010.gadā – 78,9%);
- NG izmeklēja uzņēmuma darba aizsardzības speciālists/citas norīkotas personas – 15,1% (nozarē: 2010.gadā – 100,0%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 79,2%; 2010.gadā – 55,6%);
- tika aprēķinātas tiešās izmaksas par NG darbā – 8,1% (vidēji Latvijā 29,3%).

Neviens respondents 2018.gadā nebija atzinis, ka NG netika izmeklēti (vidēji Latvijā: 2018.gadā – 6,3%, 2010.gadā – 8,7%), bet tā kā tikai viens respondents norādīja, ka pēc NG tika aprēķinātas tiešās izmaksas, var secināt, ka tikai daļa nelaiemes gadījumu tika izmeklēti atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Pēc darba devēju domām, šo NG cēlonis tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē 2018.gadā bija tas, ka nodarbinātie neievēroja darba aizsardzības prasības (nozarē: 2018. un 2010.gadā gadā – 100,0%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 65,8%, 2010.gada – 65,3%), kā arī trūkumi darba organizācijā (nozarē 84,9%, vidēji Latvijā 2,3%). Kā apgalvoja nozares darba devēji, lai novērstu šādu NG atkārtošanos, tika veikti tādi pasākumi kā:

- aprīkojuma nomaina vai tā uzlabošana (2018.gadā – nozarē 84,9%, vidēji Latvijā 16,1%);
- nodarbināto papildus instruktāža, apmācība (2018.gadā – nozarē 15,1%, vidēji Latvijā 66,5%);
- darba organizācijas pārveidošana (2018.gadā – nozarē 8,1%, vidēji Latvijā – 15,0%).

Kopumā, pozitīvi vērtējams tas, ka visi darba devēji, kuri atzina, ka uzņēmumā notikuši NG, norādīja, ka par tiem tika ziņots VDI un tie tika izmeklēti, tomēr jāņem vērā, ka šādu darba devēju skaits ir pārāk mazs, lai veiktu vispārinošus secinājumus.

Nodarbināto aptauja

Arī nodarbinātajiem aptaujas ietvaros tika uzdots jautājums, vai uzņēmumā, kurā viņi strādā, pēdējo 3 gadu laikā ir bijis kāds ar darbu saistīts NG. 2018.gadā tikai 3 respondenti no tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozares atzina, ka šādi NG ir notikuši, un procentuāli šis rādītājs ir līdzīgs kā vidēji Latvijā (nozarē: 2018.gadā – 9,1% jeb 3 respondenti, 2013.gadā – 11,2% jeb 5 respondenti, 2010.gadā – 14,1% jeb 3 respondenti; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 8,5%, 2013.gadā – 13,6%, 2010.gadā – 8,0%). Divi no šiem NG tika raksturoti kā viegli nelaimes gadījumi ar vienu cietušo (nozarē: 2018.gadā – 66,7%, 2013.gadā – 78,0%; 2010.gadā – 66,7%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 66,8%, 2013.gadā – 65,8%, 2010.gadā – 58,1%), bet viens – kā smags NG ar vienu cietušo (nozarē: 2018.gadā – 33,3%, 2013.gadā – 22,0%, 2010.gadā – 33,3%; vidēji Latvijā: 2018.gadā – 15,0%, 2013.gadā – 20,8%, 2010.gadā – 32,1%).

2018.gadā no tiem nodarbinātajiem, kuri atzina, ka NG notika, viens norādīja, ka NG darba vietā tika izmeklēts (2013.gadā – 3 respondenti, 2010.gadā – 2 respondenti), otrs norādīja, ka NG netika izmeklēts, bet trešais norādīja atbildi “grūti pateikt”. Tāpat viens respondents apgalvoja, ka par NG netika ziņots VDI, bet divi norādīja, ka uz šo jautājumu viņi nevar atbildēt. Viens no trim aptaujātajiem apgalvoja, ka NG tika noformēts kā NG darba vietā, nevis sadzīves trauma (2013.gadā – 3 respondenti, 2010.gadā – 2 respondenti), bet pārējie divi nevarēja sniegt atbildi. Vērtējot šīs atbildes, jāņem vērā, ka nodarbinātie ne vienmēr ir informēti par to, vai par NG tika ziņots VDI, un kā tie tika noformēti.

Kā cēloni šiem NG tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē nodarbinātie galvenokārt minēja to, ka nodarbinātie neievēroja darba drošības prasības (2018.gadā – 3 respondenti, 2013.gadā – 2 respondenti, 2010.gadā – 1 respondents), kā arī to, ka tie bija no darba devēja un nodarbinātā neatkarīgi apstākļi (2018.gadā – 1 respondents). Iepriekšējos aptauju gados bija minēts arī tāds cēlonis kā darba drošības prasību neievērošana gan no darbinieku puses, gan trūkumi darba organizācijā (2018.gadā – 0 respondentu, 2013.gadā – 3 respondenti, 2010.gadā – 2 respondenti).

Kā apgalvo nozarē nodarbinātie, lai novērstu šādu NG atkārtošanos, tika veikti tādi pasākumi kā darba organizācijas pārveidošana (2018. un 2013.gadā 1 respondents) un nodarbināto papildus instruktāža (2018.gadā – 2 respondenti, 2013.gadā – 3 respondenti, 2010.gadā – 2 respondenti). Viens nodarbinātais no tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozares arī bija minējis, ka netika veikti nekādi darba aizsardzības pasākumi (2010.gadā – 1 respondents).

Salīdzinot tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozares darba devēju un nodarbināto aptaujas atbildes par NG darbā, var secināt, ka nodarbinātie daudz retāk norāda, ka par NG ziņots VDI, kas arī liecina, ka vēl joprojām daudzi NG netiek reģistrēti. Arī šajā gadījumā jāņem vērā, ka respondentu skaits ir pārāk mazs, lai veiktu vispārinošus secinājumus.

Nodarbināto veselības traucējumi un arodslimības tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē

Nodarbināto aptauja

Nodarbināto aptaujas ietvaros tika uzdots jautājums, vai viņiem ir kādi veselības traucējumi, kuru cēlonis, viņuprāt, ir darba vidē esošie kaitīgie faktori (9. tabula).

9. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri apgalvo, ka viņiem ir veselības traucējumi, kuru cēlonis, viņuprāt, ir darba vidē esošie kaitīgie faktori, %

Nozare	2018
Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana	12,1
Lauksaimniecība un mežsaimniecība	16,6
Pārtikas produktu un dzērienu ražošana	9,0
Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, mēbeļu ražošana	20,5
Papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana	11,7
Metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas	4,3
Būvniecība	15,3
Transports un uzglabāšana	17,4
Izglītība	11,4
Veselība un sociālā aprūpe	17,4
Vidēji Latvijā	12,7

Piezīme: tabulā iekļautas nozares, par kurām veidoti tematiskie pielikumi

Bāze:

tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē, n=31;

visi respondenti, n=2502

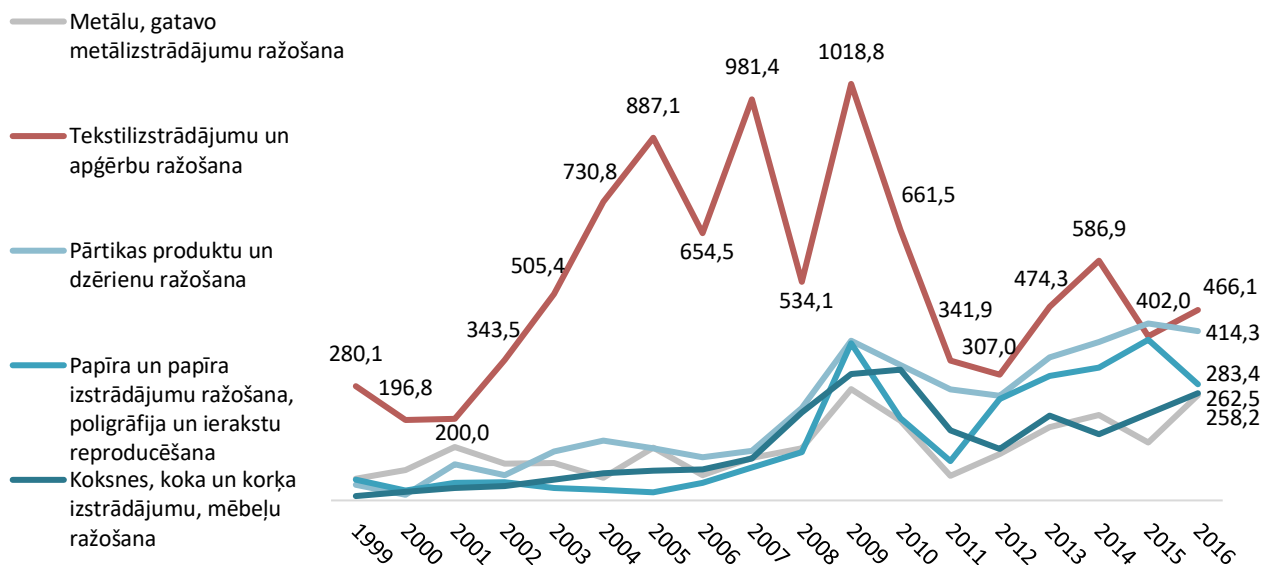
Avots: nodarbināto aptauja

Kā redzam tabulā augstāk, 2018.gadā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē nodarbinātie līdzīgi kā vidēji Latvijā atbildēja, ka viņiem ir šādi veselības traucējumi. Salīdzinot ar citām apstrādes rūpniecības apakšnozarēm, biežāk šādu atbildi sniedza tikai koksnes, koka, korķa izstrādājumu un mēbeļu ražošanas nozarē nodarbinātie.

Laika posmā no 2013. līdz 2016.gadam tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē pirmreizēji reģistrēto arodslimnieku skaits uz 100 000 aizņemto darba vietu ir bijis svārstīgs, augstāko rādītāju sasniedzot 2014.gadā (586,9 arodslimnieki uz 100 000 aizņemto darba vietu), bet zemāko – 2015.gadā (402,0 arodslimnieki uz 100 000 aizņemto darba vietu). 2016.gadā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē tika reģistrēti 466,1 arodslimnieki uz 100 000 aizņemto darba vietu, kas ir augstākais rādītājs starp visām apstrādes rūpniecības apakšnozarēm. Pirmreizēji reģistrēto arodslimnieku skaita ziņā 2016.gadā tekstilizstrādājumu nozarei pietuvojas tikai pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozare (414,3 arodslimnieki uz 100 000 aizņemto darba vietu; 3. attēls).

Katram pirmreizēji reģistrētam arodslimniekam tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē vidēji diagnosticē vairāk nekā trīs arodslimības (2016.gadā – nozarē: 3,3 arodslimības uz arodslimnieku; vidēji Latvijā: 3,8 arodslimības uz arodslimnieku), tādēļ reģistrēto arodslimību skaits pārsniedz arodslimnieku skaitu vairāk nekā 3 reizes, kas ir nedaudz mazāk nekā vidēji Latvijā.

3. attēls. Pirmreizēji reģistrēto arodslimnieku skaits dinamikā (uz 100 000 aizņemto darbavietu) dažādās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs, 1999.-2016.g.

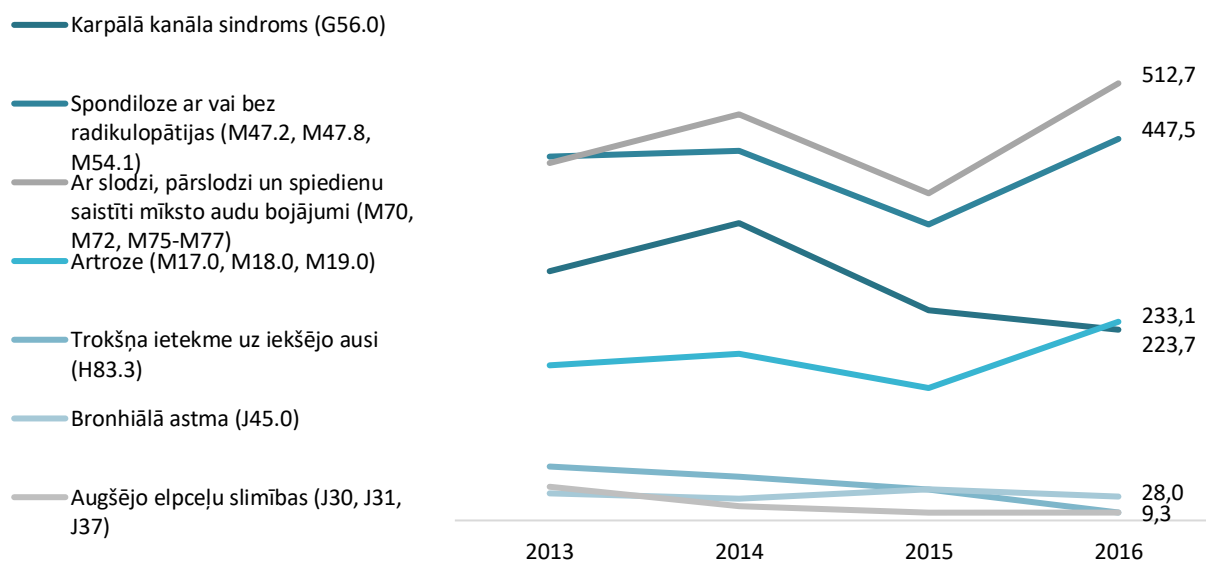

Piezīme: precīzus rādītājus dinamikā par citām apstrādes rūpniecības apakšnozarēm skatīt attiecīgajos pielikumos

Avots: Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda un radiācijas medicīnas centrs

Tā kā šī pētījuma ietvaros tika novērotas jaunas tendences arodslimību sadalījumā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē, arodslimību analizē padziļināti apskatīts laika periods no 2013. līdz 2016.gadam (4. attēls, 10. tabula).

4. attēls. Izplatītāko arodslimību skaita sadalījums tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē uz 100 000 aizņemto darba vietu, 2013.-2016.g.

Piezīme: precīzu arodslimību skaitu uz 100 000 aizņemto darba vietu skatīt 10. tabulā

Avots: Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda un radiācijas medicīnas centrs

10. tabula. Izplatītāko arodslimību skaita sadalījums tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē (uz 100 000 aizņemto darba vietu), 2013.-2016.g.

Gads	Karpālā kanāla sindroms (G56.0)	Spondilozē ar vai bez radikulopātijas (M47.2, M47.8, M54.1)	Ar slodzi, pārslodzi un spiedienu saistīti mīksto audu bojājumi (M70, M72, M75-M77)	Artroze (M17.0, M18.0, M19.0)	Trokšņa ietekme uz iekšējo ausi (H83.3)	Bronhiālā astma (J45.0)	Augšējo elpceļu slimības (J30, J31, J37)
2013	292,5	426,9	419,0	181,8	63,2	31,6	39,5
2014	348,8	433,8	476,4	195,6	51,0	25,5	17,0
2015	246,7	347,2	383,7	155,3	36,5	36,5	9,1
2016	223,7	447,5	512,7	233,1	9,3	28,0	9,3

Avots: Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda un radiācijas medicīnas centrs

Trīs biežāk sastopamās arodslimību grupas tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē 2016.gadā bija saistītas ar skeleta, muskuļu un saistaudu bojājumiem – ar slodzi, pārslodzi un spiedienu saistīti mīksto audu bojājumi, spondilozē ar vai bez radikulopātijas un artroze. Lai gan laika periodā no 2013. līdz 2016.gadam visu šo arodslimību skaits bija mainīgs, visbiežāk tās bija reģistrētas 2016.gadā (ar pārslodzi saistīti mīksto audu bojājumi – 512,7 arodslimības uz 100 000 aizņemto darba vietu, spondilozē ar vai bez radikulopātijas – 447,5 arodslimības uz 100 000 aizņemto darba vietu, artroze – 233,1 arodslimības uz 100 000 aizņemto darba vietu) (4. attēls, 10. tabula). Šīs arodslimības izpaužas tādās cilvēka ķermeņa zonās kā pleci, iegurnis, apakšdelms, augšdelms un citur.

Ļoti bieži sastopama arodslimība ne tikai tekstilizstrādājumu, bet arī citās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs, ir karpālā kanāla sindroms, kas ir saistīts ar pastiprinātu plaukstu vai pirkstu noslogojumu. Šādu arodslimību skaits dinamikā ir samazinājies no 348,8 arodslimībām uz 100 000 uz aizņemto darba vietu 2014.gadā līdz 223,7 arodslimībām uz 100 000 aizņemto darba vietu 2016.gadā (4. attēls, 10. tabula). Karpālā kanāla sindroms tāpat kā ar slodzi, pārslodzi un spiedienu saistīti mīksto audu bojājumi, artroze un spondilozē ar vai bez radikulopātijas ir saistīti ar pārslodzi un ergonomiskiem riska faktoriem darba vietā, piemēram, darbs piespiedu pozā un vienveidīgas kustības, kas 2018.gadā bija arī divi visbiežāk pieminētie riska faktori nodarbināto vidū.

Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē bieži sastopamas tādas elpošanas sistēmas slimības kā bronhiālā astma un augšējo elpceļu slimības. Bronhiālās astmas gadījumu skaits laika periodā no 2013. līdz 2016.gadam bija svārstīgs, kamēr augšējo elpceļu slimības tika reģistrētas arvien retāk (4. attēls, 10. tabula). Šādas arodslimības ir saistītas ar ķīmisko riska faktoru ietekmi uz cilvēka organismu, piemēram, izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana. Jāatzīmē, ka gan darba devēju, gan nodarbināto aptaujās šis riska faktors bija uzskaitīts retāk nekā 2013.gadā un retāk nekā vidēji Latvijā.

Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē bieži sastopama tāda arodslimība kā trokšņa ietekme uz vidēji ausi. Aplūkojot pieejamos datus var secināt, ka no 2013. līdz 2016.gadam šīs arodslimības skaits samazinājās no 63,2 arodslimībām uz 100 000 aizņemto darba vietu uz 9,3 arodslimībām uz 100 000 aizņemto darba vietu (4. attēls, 10. tabula). Šāda arodslimība ir saistīta ar tādu fizikālo darba vides riska faktoru ietekmi kā skaļš troksnis, kas bija viens no biežāk pieminētajiem riska faktoriem 2018.gada nodarbināto aptaujā.

Kopš 2015.gada ievērojami palielinājies ar skeleta, muskuļu un saistaudu bojājumiem saistītu arodslimību skaits tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē, kamēr arvien retāk reģistrētas tādas arodslimības kā trokšņa ietekme uz iekšējo ausi, augšējo elpceļu slimības un karpālā kanāla sindroms. Tā kā visbiežāk

sastopamās arodslimības nozarē ir saistītas ar fiziskajiem (biomehāniskajiem) riska faktoriem darba vietā, darba devējiem vajadzētu uzlabot darba vidi un darba vietu ergonomiku, lai novērstu riska faktoru ietekmi.

Izplatītāko arodslimību skaita sadalījumu uz 100 000 nodarbināto laika posmā no 1996. līdz 2012.gadam skatīt tabulā zemāk (11. tabula).

11. tabula. Izplatītāko arodslimību skaita sadalījums tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē pa gadiem uz 100 000 nodarbināto, 1997.-2012.g.

Gads	Spondilozē ar vai bez radikulopātijas (M47.2+ M42.1+ M47.8+ M54.1)	Karpālā kanāla sindroms (G56.0)	Ar slodzi, pārslozdi un spiedienu saistīti mīksto audu bojājumi (M70-M72, M75-M79)	Augšējo elpceļu slimības (J37, J30, J31)	Bronhiālā astma (J45)	Trokšņa ietekme uz iekšējo ausi (H83.3)
1997	0	7,8	0	0	0	7,8
1998	37,2	37,2	0	27,9	46,5	9,3
1999	84,0	37,3	9,3	46,7	37,3	37,3
2000	178,1	84,4	9,4	103,1	37,5	28,1
2001	161,9	85,7	0	104,8	9,5	38,1
2002	282,9	171,8	20,2	181,9	60,6	80,8
2003	646,9	283,0	40,4	202,2	30,3	60,6
2004	673,7	491,0	22,8	228,4	68,5	159,9
2005	739,3	455,9	110,9	197,1	49,3	160,2
2006	395,4	450,0	13,6	95,4	54,5	150,0
2007	791,0	615,2	73,2	263,7	102,5	293,0
2008	433,5	276,5	100,5	150,8	106,8	138,2
2009	929,4	634,4	196,6	321,7	89,4	348,5
2010	565,8	356,9	374,3	269,8	87,0	217,6
2011	302,2	262,4	318,1	79,5	23,9	47,7
2012	226,2	226,2	234,3	48,5	16,2	72,7

Avots: Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda un radiācijas medicīnas centrs

No 1996.gada līdz 2012.gadam visu 11. tabulā iekļauto arodslimību izplatība bija mainīga, tomēr arī šajā periodā tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē visbiežāk sastopamas bija ergonomisku riska faktoru izraisītas arodslimības – spondilozē ar vai bez radikulopātijas, karpālā kanāla sindroms un ar slodzi, pārslozdi saistīti mīksto audu bojājumi.

Secinājumi

1. Atbilstoši 2018.gada aptauju rezultātiem tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē gan darba devēji, gan nodarbinātie uzņēmuma darba vides atbilstību darba aizsardzības prasībām vērtē nedaudz zemāk nekā respondenti vidēji Latvijā, tomēr dinamikā pa gadiem pakāpeniski uzlabojies nozares darba devēju vērtējums, bet nodarbināto – pasliktinājies.
2. Balstoties uz 2018.gada darba devēju aptaujas rezultātiem, daudzos tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozares uzņēmumos darba vides iekšējā uzraudzība neatbilst normatīvo aktu prasībām, jo:
  - vairums nozares darba devēju paši veic darba aizsardzības speciālista pienākumus, tomēr lielākajai daļai no viņiem nav iegūta atbilstoša izglītība, kas, iespējams, ir iemesls tam, ka vairāk nekā pusē uzņēmumu pēdējā gada laikā nav veikts darba vides riska novērtējums;
  - lielākajā daļā uzņēmumu darba vides riska novērtējumu veica kompetentais speciālists, tomēr gandrīz ceturtdaļā gadījumu tas tika veikts uzņēmumos, kur kompetento speciālistu piesaiste neatbilst normatīvo aktu prasībām;
  - riska novērtējumi veikti nepilnīgi, jo mazāk nekā 20% gadījumu tajā iesaistīts konkrētais nodarbinātais, kā arī tikai pusē gadījumu pēc novērtējuma veikšanas sastādīts preventīvo pasākumu plāns.
3. Vēl joprojām liela daļa darba devēju tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē uzskata, ka neviens no nodarbinātajiem nav pakļauts kaitīgiem darba vides riska faktoriem, tādēļ arī retāk nekā 2013.gadā un retāk nekā vidēji Latvijā ieguldījuši līdzekļus ne tikai tādos darba aizsardzības pasākumos kā nodarbināto obligātās veselības pārbaudes un veselības apdrošināšanas polises, bet arī ugunsdzēsības līdzekļu un pirmās palīdzības aptieciņu iegādē, nodarbināto instruktāžai un speciālajai apmācībai, kā arī apmācībai pirmās palīdzības sniegšanā. Izpratnes trūkuma dēļ retāk veikti arī laboratoriskie mērījumi, lai gan iepriekšējos gados veiktie mērījumi uzrādīja neatbilstības noteiktajām vai rekomendējamām normām (piemēram, apgaismojuma, kokvilnas, vilnas u.c. putekļu mērījumiem).
4. Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē ir salīdzinoši augsts arodslimnieku skaits, tāpēc īpaši būtiskas ir veiktās nodarbināto instruktāžas un apmācības. Tomēr pētījuma rezultāti parāda formālu pieeju šo pasākumu veikšanai, par ko liecina tas, ka par drošām darba aizsardzības metodēm informēti ir mazāk, nekā puse aptaujāto nodarbināto un puse uzskata, ka šāda informācijas viņiem nav nepieciešama. Dinamikā gan vērojami nelieli uzlabojumi, kas varētu liecināt par darba devēju un nodarbināto izpratnes palielināšanos.
5. Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē no 2006.gada līdz 2016.gadam ir veikti 2076 mērījumi, no kuriem 765 gadījumos jeb 37% novērtētie riska faktori pārsniedza vai neatbilda AER vai rekomendējamiem lielumiem. Visbiežāk normas pārsniedza mērījumu rezultāti tādiem riska faktoriem kā gaisa kustības ātrums 71% (n=135), kokvilnas, vilnas un auduma putekļi 69% (n=137) un visa ķermeņa vibrācija 66% (n=25).
6. Salīdzinot ar citām apstrādes rūpniecības apakšnozarēm, tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē 2016.gada bija lielākais pirmreizēji reģistrēto arodslimnieku skats uz 100 000 aizņemto darba vietu. Visbiežāk reģistrētas arodslimības, kas saistītas ar skeleta, muskuļu un saistaudu bojājumiem, un kurus izraisa tādi fiziskie (biomehāniskie) riska faktori darba vietā kā darbs piespiedu pozā un vienveidīgas kustības. Tāpat bieži reģistrētas arodslimības, kas izpaužas kā elpceļu un dzirdes bojājumi, kas saistīti ar ķīmiskiem un fizikāliem darba vides riska faktoriem.

Ieteikumi un to realizācija

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” tematiskā pielikuma “Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas” un to realizācija

Ņemot vērā iepriekš minētos secinājumus, tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozare joprojām ir uzskatāma par augsta riska nozari, kurā netiek ievērota virkne darba aizsardzības prasību. Tāpēc VDI būtu nepieciešams veikt tematiskās pārbaudes šīs nozares uzņēmumos (īpaši mazajos un nesen dibinātajos), šo pārbaūžu laikā pievēršot īpašu uzmanību darba vides riska novērtējuma kvalitātei (kas to veicis, kādi darba vides riska faktori ir identificēti, vai veikti mērījumi u.tml.) un vispārēju darba aizsardzības prasību ievērošanai (kā tiek instruēti un apmācīti nodarbinātie, vai tiek veiktas obligātās veselības pārbaudes u.t.t.).

Realizācijas novērtējums „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” tematiskā pielikuma “Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas” ietvaros

2018.gada tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozares uzņēmumos darba vides iekšējā uzraudzība neatbilst normatīvo aktu prasībām, kas, ņemot vērā nozares bīstamību, vērtējams negatīvi. Joprojām VDI, veicot regulāras tematiskās pārbaudes, ir nepieciešams pastiprināti uzraudzīt un pārbaudīt, vai šīs nozares uzņēmumos tiek/netiek ievērotas darba aizsardzības prasības (darba vides riska novērtējumi, preventīvie pasākumu plāni, darba aizsardzības pasākumu nodrošināšana utt.). Nepieciešams arī veicināt darba aizsardzības zināšanu apguvi nozares darba devējiem (tajā skaitā mainot attieksmi pret nodarbināto drošību un veselības saglabāšanu darba vidē). Lai to panāktu, ieteicams Viegļās rūpniecības uzņēmumu asociācijai, sadarbojoties ar VDI, organizēt speciālu informatīvo kampaņu nozares darba devējiem par nepieciešamajām darba aizsardzības organizācijas prasībām, darba vides riska faktoriem un citiem būtiskiem jautājumiem drošas darba vides nodrošināšanai. Ņemot vērā, ka nozarē virkne darba aizsardzības prasību netiek ievērota ilgstoši, kampaņai ieteicami vairāki atkārtojumi ar papildinājumiem atbilstoši konkrētai situācijai nozarē darba aizsardzības jomā. Finansējumu kampaņas organizēšanai projekta ietvaros piesaistīt no ES struktūrfondiem.

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018”

1. Tekstilizstrādājumu nozarē vērojams augstākais arodslimnieku skaits starp visām apstrādes rūpniecības apakšnozarēm. Visbiežāk arodslimniekiem diagnosticēts karpālā kanāla sindroms, ar slodzi, pārsلودzi un spiedienu saistīti mīksto audu bojājumi, artroze un spondiloze ar vai bez radikulopātijas, kas rodas pārsلودzes un ergonomisko riska faktoru iedarbības rezultātā. Lai novērstu šo situāciju, bez VDI veiktās darbavietu kontroles, veicot tematiskās pārbaudes un apsekojumus, nepieciešams sagatavot detalizētākus materiālus nodarbinātajiem par ergonomiskas darba vides iekārtošanu tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē. 2011.gadā izveidoti un www.stradavesels.lv pieejami atsevišķi plakāti, tomēr tie ir pārāk vispārīgi, lai nodarbinātais spētu iespēju robežās pielāgot savu darba vietu. Tādēļ nepieciešams izstrādāt informatīvo materiālu, kurā ar konkrētu piemēru palīdzību tiktu aprakstītas praktiskas darbības, kas jāveic, lai iekārtotu darba vietu apģērbu ražošanas uzņēmumā. Vienlaikus nepieciešams turpināt darba devēju informēšanu un apmācību par ergonomisko riska faktoru novērtēšanu, veselības saglabāšanai piemērotas darbavietas iekārtošanu, rīkojot gan seminārus, gan sniedzot konsultācijas apsekojumu ietvaros.
2. Lai veicinātu laboratorisko mērījumu veikšanu (īpaši kokvilnas, vilnas u.tml. putekļi, vibrācija, gaisa kustības ātrums u.c.), būtu nepieciešams izplatīt informāciju sociālajos tīklos un ar sociālo partneru (Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas) palīdzību par laboratorisko mērījumu veikšanas iespējām (piemēram, projekta “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001) ietvaros). Sociālo partneru līdzdalība šajā aktivitātē nozīmētu to, ka viņi ar sev pieejamo kontaktu (nozares uzņēmumu u.tml.) palīdzību izplata informāciju par laboratorisko mērījumu veikšanu. Informējot darba devējus, jāpamato šādu pasākumu nozīme darba vides iekšējās uzraudzības kontekstā uzņēmumā.
3. Nepieciešams veidot informatīvo kampaņu tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē nodarbinātajiem par darba vidē sastopamajiem riska faktoriem, to ietekmi uz veselību un arodslimību agrīnajām pazīmēm (īpaši saistībā ar ergonomisku un ķīmisku riska faktoru izraisītam slimībām), kā arī nepieciešamajiem profilaktiskajiem pasākumiem. Šajā kampaņā jāsniedz arī informācija par nodarbināto tiesībām un iespējām šādas arodslimības reģistrēt. Kampaņa jāveido, izmantojot dažādus komunikācijas

kanālus (piemēram, televīziju, iesaistot VDI, arodslimību ārstus u.c., kā arī sociālos tīklus, seminārus, drukātus materiālus), lai nodrošinātu dažādu mērķauditoriju sasniegšanu, kā arī iesaistot dažādas atbildīgās valsts institūcijas, piemēram, Slimību profilakses un kontroles centru (informējot par veselīgu dzīves veidu un slimību profilaksi).

Izmantotā literatūra

1. Tematiskais pielikums „Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana”. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā” publikācijas pielikums CD. Rīga, 2007.gads, 146 lpp.
2. Tematiskais pielikums „Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana”. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2009-2010” publikācijas pielikums CD. Rīga, 2010.gads, 120 lpp.
3. Tematiskais pielikums „Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana”. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” publikācijas pielikums CD. Rīga, 2013.gads, 141 lpp.

Informatīvie materiāli

4. Brošūra „Darba vides riski Tekstila ražošanas nozarē”, Rīga, 2011, 11 lpp, pieejams: http://stradavesels.lv/Uploads/2014/02/19/35_2011_Brosura_Tekstilrupnieciba.pdf
5. Atgādne “Darba vides riski Tekstila ražošanas nozarē”, Rīga, 2011, 10 lpp, pieejams: http://stradavesels.lv/Uploads/2014/03/10/36_2011_Atgadne_tekstilrazosana.pdf
6. “Darba aizsardzības prakses standarts tekstilražošanas nozarei “, Rīga, 2014, 125 lpp, pieejams: http://stradavesels.lv/Uploads/2015/01/20/188_2013_PS_Tekstilrupnieciba.pdf

Datu bāzes

7. Klasifikācija “Saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija Eiropas Kopienā, 2. redakcija”, n.d., pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/klasifikacijas/nace-2-red/kodi>
8. Klasifikācija “Tekstilizstrādājumu, apģērbu, ādas un ādas izstrādājumu ražošanas nozares kvalifikāciju struktūra”, n.d., pieejams: http://www.lbas.lv/upload/stuff/201205/kv_str_tekstils.pdf

Mājaslapas

9. Apraksts “Tekstilražošanas uzņēmumi”, Profesiju pasaule, 2017, pieejams: <http://www.profesijupasaule.lv/tekstilrazosanas-uznemums>
10. Informatīvais apskats “Rūpniecības produkcijas apjomi 2018.gada 1. ceturksnī”, Centrālā statistikas pārvalde, 2018, pieejams: https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publication/2018-05/Nr%2015%20Rupniecibas%20produkcijas%20apjomi%202018_01%20%2818_02q%29%20LV.pdf